

ARVEN ETTER THAMS

En studie av en manns entreprenørskap og dets ringvirkninger for en kommunes framtid

Elin Giskeødegaard

Masteroppgave i Entreprenørskap, innovasjon & samfunn
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

Geografisk institutt

Mai 2015

Abstract

This study is about how entrepreneurs contribute to the development of societies, and how society contributes to the development of entrepreneurs. The thesis presents a case study about Orkdal municipality's development and Christian Thams entrepreneurship.

How entrepreneurs become entrepreneurs can be linked to economic cycles, local and national business, the environment, culture and history, traditions and the entrepreneur's personal qualities. This thesis' emphasis is placed on local history, culture, environment and the entrepreneur's personal characteristics as factors for entrepreneurship.

All members of the Thams family was entrepreneurs. Wilhelm August Thams was the first to establish industrial operations in Orkdal. The establishment of steam sawmill Strandheim Brug gave residents of Orkdal prospects for a new livelihood and had major implications for the municipality's further local development. Strandheim Brug, alongside the Thams family other establishment has influenced industrialization in Orkdal, and resulted in more growth. Especially Christian Thams's communication establishment from Løkken to Trondheim was of great importance.

Thesis research questions:

- What impact has Thams family his work had in relation to industrialization and economic local development in Orkdal Municipality?

Sub-questions:

- Who was Christian Thams? How and why can he be called an entrepreneur?
- What is Thams legacy? Is Thams entrepreneurial spirit still present in the municipality?

Thesis findings:

- Strandheim Brugs establishment was crucial for Orkdal Municipality industrializationprocess and further development.
- Thams's other establishments have also been important for the area's growth.

- Christian Thams can be defined as an entrepreneur by Joseph Schumpeter's economic theory.
- Orkdal Municipality is one of the leading municipalities in industry. Their culture, which is a consequence of the Thams family entrepreneurships, has been crucial to this development.

Sammendrag

Denne studien handler om hvordan entreprenører bidrar til utviklingen av et samfunn. Og hvordan samfunnet bidrar til utviklingen av entreprenører. En casestudie er gjennomført for å se nærmere på dette forholdet. Casen er Thamsfamiliens entreprenørskap sammen med Orkdal kommune.

Både Wilhelm August Thams, Marentius Thams, Christian Thams og Wilhelm August Thams jr. skapte seg et navn som entreprenør. Hvordan entreprenører blir til kan henge sammen med økonomiske konjunkturer, lokalt og nasjonalt næringsliv, miljø og kultur, samt historie, tradisjoner og entreprenørens personlige egenskaper. I denne studien blir det lagt vekt på historie, kultur, miljø og entreprenørens personlige egenskaper som faktorer for entreprenørskap.

Thamsfamilien var de første til å etablere industriell virksomhet i Orkdal. Etableringen av dampsagbruket Strandheim Brug ga innbyggerne i Orkdal mulighetene for en ny levevei og hadde store følger for kommunens videre næringsutvikling. Strandheim Brug, samt etableringen av lakseforretningen, gruvevirksomhet og kommunikasjonsmidler som jernbane og dampbåt, har vært en pådriver for, og påvirket næringslivet i Orkdal.

Oppgavens forskningsspørsmål:

- Hvilken innflytelse har Thamsfamilien sitt arbeid hatt i forhold til industrialiseringen og næringsutviklingen i Orkdal kommune?

Delspørsmål:

- Hvem var Christian Thams? Hvordan og hvorfor kan han betegnes som entreprenør?
- Hva er arven etter Thams? Er Thams entreprenørskapsånd fortsatt til stede i Kommunen?

Metoder for datainnhenting er dokumentanalyse av historiske kilder og et dybdeintervju med Orkdal kommunes ordfører

Oppgavens funn i hovedtrekk:

- Strandheim Brugs etablering var avgjørende for Orkdal kommunes industrialisering og videre næringsutvikling.
- Thamsenes andre etableringer har også vært viktige for området vekst.
- Christian Thams kan betegnes som en entreprenør etter Joseph Schumpeters økonomiske teori.
- Orkdal kommune er en av Norges fremste kommuner innen industri. Kulturen der, som er en konsekvens av Thamsfamiliens entreprenørskap, har vært avgjørende for industriutviklingen.

Forord

Denne masteroppgaven markerer avslutningen på min mastergrad i entreprenørskap, innovasjon & samfunn ved NTNU.

Å skrive masteroppgave har både vært lærerikt og krevende. Det har til tider følt ut som en berg- og dalbane, der høydene er fulle av mestringsfølelse og nedturene fulle av frustrasjon. Men jeg kom i mål, og derfor vil jeg takke de som fulgte meg på veien.

Tusen takk til min veileder, professor Britt Dale, for verdifulle tilbakemeldinger og råd.

Hjertelig takk til ordfører i Orkdal kommune, Gunnar Lysholm, som stilte opp til intervju.

Takk til Annika og Karoline, for både faglig og ikke-faglig prat på lesesalen.

Til Mamma og Ingrid for korrekturlesing – Tusen takk.

Elin Giskeødegaard

Trondheim, 1. Mai 2015

Bildeliste

Figur 1: Orkdal og Meldal kommune.....	6
Figur 2: Orkdal kommune	7
Figur 3: Illustrasjon av generasjonene Thams.....	9
Figur 4: Marentius på Strandheim Brug.....	10
Figur 5: Christian Thams.....	11
Figur 6: Christian Thams på Baardshaug herregård.....	13
Figur 7: Baardshaug herregård	57

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Formål og problemstilling	2
1.2.1 Avgrensning og avklaring	3
1.2.2. Studiens relevans	4
1.3 Oppgavens struktur	5
1.4 Orkdal commune	6
1.5 Thamsene og Orkdal	9
1.5.1 Christian Thams	10
2.0 Teori	14
2.1 Industrialiseringen	14
2.2 Endogen utvikling	15
2.3 Entreprenørskap	16
2.4 Perspektiver på entreprenørskap	18
2.5 Entreprenøren	20
2.5.1 Entreprenørielle egenskaper	21
2.5.2 Sosial kapital og nettverk	23
2.6 Entreprenørskapskultur	25
2.7 Innovasjon	27
2.8 Stiavhengighet	28
3.0 Metode	30
3.1 Forskningsdesign og forskningsspørsmål	30
3.1.1 En historisk casestudie	31
3.2 Metoder for datainnsamling	32
3.2.1 Dokumentanalyse	32
3.2.2 Dybdeintervju	33
3.3 Dataanalyse	36
3.4 Etske hensyn	37
3.5 Overførbarhet/ generaliserbarhet	37
3.6 Reliabilitet	38
3.7 Validitet	38
3.8 Transparens	38
4.0 Analyse	39
4.1 Orkdal kommune	39
4.2 Fra et jordbrukssamfunn til et industrisamfunn	40
4.3 Thamsenes entreprenørskap	42

4.3.1 Christians entreprenørskap	44
4.4 Christians egenskaper og motivasjon	47
4.5 Entreprenørskapsperspektivene	50
4.6 Kultur og konsekvenser	54
4.7 Arven etter Thams	56
5.0 Konklusjon	60
6.0 Litteraturliste	63
7.0 Bildeliste	69
Vedlegg 1	70

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn

Denne oppgaven er en historisk casestudie som tar for seg Orkdal kommune i tiden hvor industrialiseringen slo feste. Samtidig belyser oppgaven hvilken rolle familiedynastiet Thams hadde i kommunens utvikling fra et jordbrukssamfunn til et moderne samfunn. Oppgaven fokuserer spesielt på Christian Thams og hans entreprenørskap i sammenheng med denne utviklingen.

Christian Thams ble født inn i et trøndersk forretningsdynasti i 1867. Fire personer i tre generasjoner av Thams-familien satte sitt preg på industriutviklingen av Orkanger/Orkdal. Christians bestefar, Wilhelm August Thams, Christians far, Marentius Thams, og Christians bror Wilhelm August Thams jr. var alle delaktig i utviklingen, men Christian Thams står allikevel fram som den mest markante skikkelsen i Thamsdynastiet i ettertid (Reiersen, 2006).

Selv om det er skrevet mye om hvordan og hvorfor entreprenørskap blir til, både på nasjonalt og regionalt nivå, er det meste av dette skrevet i nyere tid. Teoriene som er best dokumentert er i all hovedsak utformet med tanke på et mer moderne samfunn, og alle er ikke like aktuelle for Christian Thams' entreprenørskap. Thams var entreprenør i en tid der virkemiddelapparatet, det nasjonale og internasjonale næringslivet og politikk ikke hadde en like stor rolle som i dag. Spørsmålet om hvordan man da lykkes som forretningsmann og gründer er spennende å se nærmere på. Er de entreprenørielle, personlige egenskapene man innehar avgjørende for suksess? Er stedet og øvrig rammeverk viktig i denne sammenhengen? Hvilke faktorer spiller inn? Dette er noen av de spørsmålene jeg ønsker belyse i denne oppgaven.

Den første norske fabrikkindustrien ble etablert midt på 1800-tallet, og industrialiseringen kulminerte noe over hundre år senere. Gjennom denne perioden gjennomgikk deler av Norge en omfattende industriell utbygging, varierende i tid fra region til region, mens andre deler av landet ikke fikk etablert noe særlig industriell virksomhet i det hele tatt. Det var spesielt Oslo-områdene og Vestlandet som ble først og mest industrialisert. I hele den nordlige landsdelen forble industri en lite viktig næringsgren. Det samme kan man si om fjell- og dal-Norge i Sør-Norge og i Trøndelag. Dog også innenfor de ikke-industrialiserte landsdelene var det betydelige variasjoner (Wicken, 1997: 85).

Utgangspunktet for studien er at Thamsfamilien la grunnlaget for en endring i kommunen Orkdal. De sørget for at industrialiseringen fikk en pangstart ved å starte stedets første sagbruksvirksomhet (Pedersen m.fl., 2012). Alle generasjonene Thams som blir nevnt i denne oppgaven var med på å utvikle sagbruket til det ble et av landets mest moderne.

1.2 Formål og problemstilling

Hovedformålet ved denne oppgaven er å vise hvordan det tradisjonelle bygdesamfunnet i Orkdal fra rundt 1870 begynte omformingen til et moderne samfunn, hvor industri, handel og samferdsel spilte en stadig viktigere rolle - og hvordan Thamsfamilien har preget denne endringen. Oppgaven vil gjøre rede for konsekvensene av Christian Thams' arbeid og engasjement for stedet, samt hvordan næringslivet i Orkdal ser ut i dag. Et annet formål med denne oppgaven er å se nærmere på hvilke faktorer som spilte inn for at akkurat Christian Thams sitter igjen med mye av æren for at Orkdal kommune i dag er en av de fremste industrikommunene i landet (Reiersen, 2001; Orkdal kommune 2012).

Som masterstudent på programmet entreprenørskap, innovasjon og samfunn, og tidligere bachelorstudent i sosiologi, er jeg opptatt av endringer i samfunn, samt bakgrunnen for slike endringer. Personlig har jeg alltid vært opptatt av historie fordi jeg mener det bidrar til å se viktige trekk i hvorfor verden ser slik ut i dag. Å velge en problemstilling med en historisk vinkling ble derfor veldig naturlig for meg. Gjennom studien fikk jeg muligheten til å se på, analysere og drøfte årsakssammenhenger i forhold til både aktuelle teorier fra masterstudiet og en kommunes utvikling.

Oppgaven søker å undersøke flere lag og perspektiver, da casen krever dette. På den ene siden ønsker jeg å gjøre rede for et samfunn sin utvikling gjennom, og etter «den industrielle revolusjon». På den andre siden er det interessant å belyse hvilken rolle Christian Thams spilte i denne utviklingen. Målet er å se på næringsstrukturer i et makroperspektiv som rammeverk, og mikroperspektiv på hvordan dette så ut for en entreprenør i et samfunn i endring.

Forskningsspørsmål:

- Hvilken innflytelse har Thamsfamilien sitt arbeid hatt i forhold til industrialiseringen og næringsutviklingen i Orkdal kommune?

For å finne svar på forskningsspørsmålet er det utviklet noen delspørsmål, som lyder følgende:

- Hvem var Christian Thams? Hvordan og hvorfor kan han betegnes som entreprenør?
- Hva er arven etter Thams? Er Thams entreprenørskapsånd fortsatt til stede i kommunen?

1.2.1 Avgrensning og avklaring

Forskningsspørsmålene er utarbeidet med hensikten om at de dekker det jeg ønsker å finne ut av, samtidig som de begrenser oppgaven. Slik spørsmålene lyder har jeg som intensjon å undersøke betydningen av Thamsfamiliens arbeider for næringsutviklingen av Orkdal kommune. For å gjøre dette, må jeg si noe om Thamsenes arbeid, industrialiseringen av Orkdal, og i tillegg kartlegge hovedtrekk ved kommunens næringsutvikling som kan ses i sammenheng med Thamsfamiliens entreprenørskap.

For å begrense studiens omfang har jeg valgt å sette fokus på perspektiver på entreprenørskap som er godt kjente og som lett kan kobles til Thamsfamilien og Orkdal kommunes historie. Å gå inn på industrialisering og utviklingsstrategier er nødvendig for å sette rammene for oppgaven. Samtidig er det lagt vekt på å gi en oversikt over Thamsfamiliens entreprenørskap, fordi tidsrekkefølge er en forutsetning for årsakssammenhenger (Kjeldstadli, 1999). Selv om Thamsenes entreprenørskap, samt andre aspekter av deres liv, blir beskrevet i oppgaven, er det mye av deres historie som er utelatt. Hovedgrunnen til dette er at studien vektlegger entreprenørskap som aktør for utviklingen av samfunn, og det derfor ikke ses hensiktsmessig å beskrive forhold som ikke er relevant for problemstillingen. Samtidig er oppgavens omfang og tidsbegrensning en faktor.

I tillegg må det nevnes at Christian Thams' bror Wilhelm August Thams Jr. ikke er særlig nevnt i oppgaven. Selv om jeg har funnet kilder som viser til at han var både entreprenør og forretningsmann, er ikke videre utgreiing om dette blitt vurdert som relevant for hovedproblemstillingen.

Når oppgaven snakker om Orkdal kommune, og Orkedalen, viser dette til samme område. Grensene til Orkdal kommune har endret seg de siste 100 årene, og navnene blir brukt om hverandre på bakgrunn av hva stedet ble kalt i de ulike periodene. Det samme gjelder tettstedet Orkedalsøra, som i dag heter Orkanger (Reiersen, 2001; Pedersen m fl., 2012).

Thamsfamilien, når det er snakk om enkeltpersoner, blir omtalt ved første navn. Dette fordi det gir lettere oversikt over hvilken Thams man sikter til til enhver tid.

1.2.2. Studiens relevans

Tematikken er knyttet opp til studiets fokus på entreprenøren som en viktig aktør for samfunnsutvikling. I denne oppgaven ser jeg på et godt eksempel på akkurat dette. Videre er studiet opptatt av samfunnskontekstens betydning for entreprenørskap, noe som også blir forsøkt belyst i denne studien. Ved å se på en konkret case har jeg prøvd ut entreprenørskapsteorier, samt andre relevante teorier fra pensum, på en person som levde og en næringsutvikling som blir sagt å ha sprunget ut fra hans entreprenørskap.

1.3 Oppgavens struktur

I oppgavens første kapittel, innledningen, introduseres temaet og forskningsspørsmålene denne oppgaven reiser. Første del vil også gjøre rede for bakgrunnen for valget av dette temaet og spørsmålene, samt studiens relevans i forhold til studieprogrammet. Kapitlet legger også fram en historisk gjennomgang av Orkdal Kommune, med spesielt fokus på kommunens næringsutvikling. Samtidig presenteres Thamsfamilien, da spesielt Christian Thams, og deres arbeid.

I kapittel 2.0 fremsettes industrialiseringsteori, regional utviklingsteori og entreprenørskapsteorier. Industrialiseringsteori er relevant for å belyse Orkdal kommunes industrifremvekst og hvorfor og hvordan denne fant sted. Utviklingsteorier, med fokus på endogen utvikling, tar sikte på å kaste lys over Orkdals utvikling gjennom årene. For å se nærmere på Christian Thams og de øvrige Thamsene, er det nyttig å se de i sammenheng med entreprenørskapsteori, innovasjon og kultur. Teoriene brukes til videre analysering i fjerde kapittel, analysedelen.

Kapittel 3.0 i oppgaven tar for seg begrunnelse av valg av metode og videre refleksjoner over forskningsprosjektet. Dette kapitlet søker å forklare og klargjøre valg som er tatt i forhold til studien.

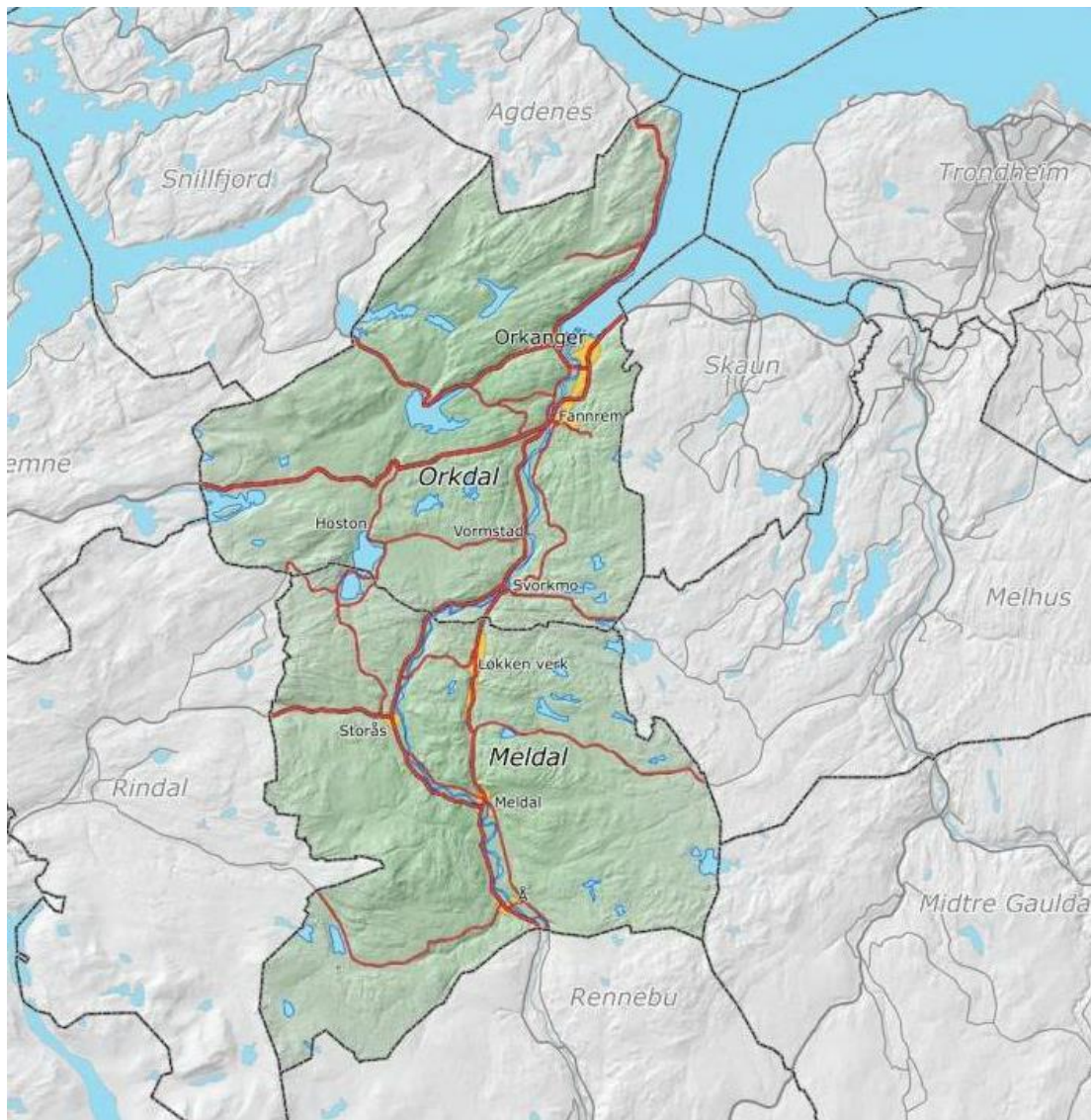
I analysedelen, kapittel 4.0, skal jeg drøfte nyttig teori i sammenheng med funn fra datainnsamlingen. Kapitlet er delt inn i seksjoner på bakgrunn av tema. Presentasjon av funn blir løpende diskutert og koblet til teori.

Til slutt vil jeg svare på forskningsspørsmålene punktvis i lys av funn i analysedelen. Kapitlet presenterer en konklusjon hvor det trekkes paralleller over hele oppgaven og viser til en helhetlig slutfattning for studien.

1.4 Orkdal kommune

Studien tar for seg Orkdal kommune som rammeverk for Thamsfamiliens entreprenørskap.

Orkdal kommune ligger plassert sørvest i Sør-Trøndelag, 42 km vest for Trondheim (Orkdal kommune, 2015). I dag dekker kommunen 593 km² og har omtrent 11628 innbyggere. Orkdal kommune er en del av Orkdalsregionen som strekker seg fra storhavet utenfor Hitra og Frøya i nord via fjordene til innlandsbygdene rundt Trollheimen i sør (Tolstad, 2004). Regionsenteret Orkanger/ Fannrem er Sør-Trøndelags største tettsted utenom Trondheim (Orkdal kommune, 2012).

Figur 1: Orkdal og Meldal kommune

Orkdal er et kommunikasjonsmessig knutepunkt med sin gode plassering rett ved E39 og ut mot kysten (Orkdal kommune, u.å.). Elven Orkla renner ut i Orkdalsfjorden, som er en arm av Trondheimsfjorden (Tolstad, 2004). Elven var en viktig årsak for beliggenheten for Strandheim

Brug, men er i dag kjent for å være en av Norges rikeste lakseelver (Reiersen, 2001). Orkanger havn er en viktig del av transportåren for industrien i kommunen (Tolstad, 2004).

Orkdal omtaler seg selv som industrikommune nr. 1 i Sør-Trøndelag, og mener at de er «best i verden» på produksjon av thermoisolerte olje- og gassrør (Orkdal kommune, u.å.). Det er en kommune som har et bredt, internasjonalt og høyteknologisk industrimiljø, der visjoner bæres fram av kompetanse og sterke tradisjoner for industriarbeid. Flere virksomheter i kommunen utvikler seg nasjonalt og internasjonalt. Industrien sysselsetter totalt omlag 1000 mennesker (Orkdal kommune, 2013). Store deler av industriaktiviteten på Orkanger er i dag lokalisert på Grønøra industriområde på østsiden av Orkla. Dette området vokste fram som industriområde som en del av kommunens satsing på industri på 1970-tallet (Tolstad, 2004).

Triple Helix beskriver effekten når næringsliv, forskning og det offentlige samarbeider. Begrepet er treffende for Orkdal kommune. De kombinerer tung prosessindustri med sterkt miljøfokus og er samtidig store leverandører til oljeindustrien (Trondheimsregionen, u.å.).

Figur 2: Orkdal kommune

Kommunen har i dag et godt utbygget servicesenter med eget sykehus, kjøpesenter og skoler (Orkdal kommune, u.å.) Samtidig som Orkdal tilhører de ledende industrikommuner i Trøndelag, står også landbruket sterkt. 300 bruk dyrker i alt 28700 dekar jord til slått og beite (Orkdal kommune, 2013).

På 1800-tallet ble stedet omtalt som Orkedalsøren, Ørchedalsøren, Orkedalsøra, eller bare Øra. Navnet Orkanger ble til i 1920 da gamle Orkdal kommune ble delt i tre kommuner; Orkanger, Orkland og Orkdal. Kommunen fikk sine nåværende grenser i 1963, da de tidligere kommunene Orkland, Orkdal, Orkanger og Geitastrand ble sammenslått (Reiersen, 2001).

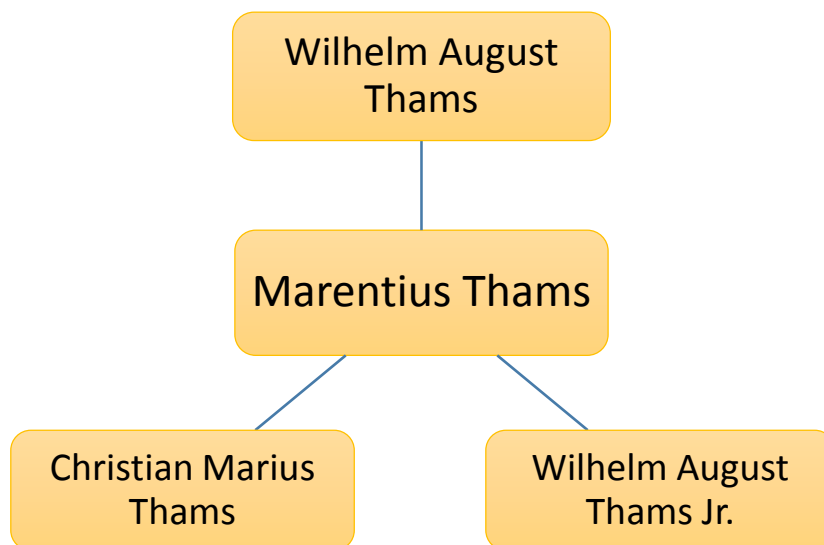
Fiske og litt jordbruk var i alle år den viktigste leveveien for folk i Orkdal kommune. I siste halvdel av 1800-tallet startet en industrialisering som endret tettstedet betraktelig (Pedersen m fl., 2012). Allerede fra midten av 1700-tallet er det historier om innbyggere fra nærområdet som arbeidet med tømmer, plankeskjæring og trelast. Disse arbeiderne jobbet noen måneder i året mot lønn, men hadde allikevel jordbruk eller fiske til å falle tilbake til i tidene der etterspørselen for tre var lav. Det er disse arbeiderne som ga Orkdal det første preget av industri, før maskinenes tid (Hoff, 1945). Inntil 1800-tallet fungerte Orkedalsøren som en liten landsby som besto av to husklynger, boliger og næringsbygninger, som lå omtrent en kilometer fra hverandre. I løpet av årene og økt bosetning, nærmet bebyggelsen hverandre (Reiersen, 2001). Etter at industrialiseringen av Øra skjøt fart i 1870-årene, fikk samfunnet et mer byaktig preg enn tidligere. Framover mot år 1900 skjedde en betydelig forskyvning mellom primærnæringene jordbruk og fiske, og industrien i Orkdal (Pedersen m.fl., 2012).

Overgangen fra å være en bygd bebodd av hovedsakelig fiskere, til å bli en bygd med bruksarbeidere, innebar grunnleggende endringer i befolkningens liv og i stedets økonomiske fundament (Pedersen m fl., 2012). Fiskerne gikk fra å være selvstendig næringsdrivende, der kun naturlige svingninger i fiskebestanden var avgjørende for levekårene deres, til å bli bruksarbeidere med timelønn. Fiskeryrket var forbundet med sjansespill og usikkerhet, noe som gjorde at flere foretrakk å jobbe som bruksarbeidere (Reiersen, 2001).

Strandheim Brug ble brått og uten forklaring, nedlagt i 1914. Etter dette ble det etablert flere nye sagbruk og trevarefabrikker i kommunen. Men etter noen år kom lavkonjunktur med prisraset, og både etablerte og nyoppstartede bedrifter gikk konkurs (Wale m.fl., 2013). Men Thamsenes andre arbeider, som gruve drift, lakseforretningen og trevareindustri fortsatte å bety mye for utviklingen videre i Orkdal og trøndelagsregionen (Reiersen 2001).

I dag er det lite som vitner om trelast- og sagbruksindustrien som sto så sterkt for et knapt århundre siden.

1.5 Thamsene og Orkdal

Figur 3: Illustrasjon av generasjonene Thams

(Reiersen, 2006)

Wilhelm August Thams, født i 1812, ble født inn i en embetsmannsfamilie, men ble selv kjøpmann og trelasthandler. I 1860 flyttet han og familien fra Fredrikstad til Trondheim, og senere til Orkdal. Her etablerte han Strandheim Brug i 1867. Han var den første som så mulighetene for å drive moderne industri på Orkedalsøra (Pedersen m.fl., 2012). Stedet lå ideelt til for industri- og handelsvirksomhet der det lå på en flat slette på østsiden av elva Orkla (Reiersen, 2006:41). Wilhelm August så verdien i det skogrike dalføret, den gode flyteelva, strandlinja ved elveutløpet, havna og befolkningen som hadde erfaring med planker og trelast (Hoff, 1945). Ved å etablere Strandheim Brug, begynte industrialiseringen for alvor i Orkdal. Dette var et tradisjonelt sagbruk som i hovedsak produserte planker og bord (Reiersen, 2006). Det nye sagbruket var basert på bruk av dampsag, en teknologi som var relativ ny, og som tidligere ikke var tatt i bruk i Trøndelag (Pedersen, m fl.,2012). I løpet av to år var virksomheten utvidet til å omfatte høvleri og kassefabrikk (Reiersen, 2001). På denne tiden ga bruket arbeid til ca. 33 mennesker. I september i 1872 begynte det å brenne i bruket. Sagbruket var brent ned til aske på noen timer. Wilhelm August tok ikke på vei av den grunn, og skal ha uttalt «*La skitten brenne- det er for smått likevel*» (Pedersen, m fl., 2012:123). Umiddelbart var Wilhelm August, ved hjelp av sønnen Marentius, i gang med planleggingen av et større og forbedret Strandheim Brug. Den første etableringen av Strandheim Brug hadde familien Thams finansiert selv. For å finansiere det nye bruket måtte de hente inn kapital fra forretningsforbindelser i Skottland (Pedersen, m fl, 2012). Bruket sto ferdig i 1875, og var et mer moderne anlegg enn

det tidligere Strandheim Brug. I årene før første verdenskrig ble denne bedriften den viktigste i Orkdal, og spilte en sentral rolle både i næringslivet og i utviklingen av området ellers (Reiersen, 2006). Lokalsamfunnets økonomi ble basert på denne ene bedriften (Pedersen, m fl.,2012). Det nye Strandheim Brug hadde arbeidsplasser til over 100 mennesker. I 1872 ble Strandheim Brug overlatt til Wilhelm Augusts' sønn, Marentius (Reiersen, 2006).

Figur 4: Marentius på Strandheim Brug

Marentius Thams ble født i 1836 og vokste opp i Fredrikstad. Han flyttet først til Trondheim, og dermed til Orkdal for å ta del i farens forretningsdrift. Han etablerte M. Thams Laxeforretning i 1864, og trelastfirmaet M.Thams og Co i 1872 som Strandheim Brug ble en del av (Pedersen m fl., 2012). Lakseforretningen drev med kjøp, salg og eksport av fersk fisk, helst laks (Reiersen, 2006). Marentius ville i tillegg utvikle Strandheim Brug videre, og føyde på en snekkerifabrikk i 1888. Ideen var at de skulle utnytte råvarene og produsere mest mulig ferdige produkter for salg. Da Marentius trakk seg tilbake i 1890, overtok sønnen Wilhelm August jr. lakseforretningen, og Christian tok over M. Thams og Co. (Pedersen m. fl., 2012).

1.5.1 Christian Thams

Christian ble født i september i 1867 i Trondheim, men familien bosatte seg senere i Orkdal. Han ble som ung sendt på internatskole i Sveits, og utdannet seg videre til arkitekt. Lik faren og farfaren blir Christian beskrevet som en typisk entreprenør slik de framsto på slutten av 1800-tallet og i begynnelsen av 1900-tallet; mektig, rik og en dyktig forretningsmann (Reiersen,

2006). Entreprenører var blant de fremste aktørene i industrialiseringsprosessene i den tiden (Reiersen, 2006:13). Christian startet sitt eget arkitektfirma i Frankrike etter endt studie (Reiersen, 2001). Han ble velstående i ung alder, og deltok i lukkede selskaper for diplomatiet, aristokratiet og de høyere finanskreter i inn- og utland (Reiersen, 2006). Christian giftet seg med baronesse Eléonore de Spengler fra Nederland. De fikk et barn sammen, Emily (Reiersen, 2006). Han var en nær venn av prins Albert I av Monaco, og han var også gjest ved kroningssermonien til kong Haakon VII og dronning Maud i 1906 (Pedersen m.fl., 2012).

Mens han bodde i Frankrike opplevde han jordskjelv på rivieraen, som trigget ideen om å bygge ferdighus, altså hus i laftet tømmer (Reiersen, 2001). Dette var ikke helt ukjent i 1888, men det hadde ikke blitt gjort i Norge før. Inspirert av dette og i samarbeid med faren ble det satset på eksport av ferdighus fra Strandheim Brug. I løpet av noen år var trehus fra Orkanger spredt utover i verden, og snart stod det Thams-hus i flere land rundt om i Europa, i USA, Sør-Amerika og India. Christian tegnet husene og skaffet også kunder (Reiersen, 2006). Han var en dyktig arkitekt og ble valgt til Norges arkitekt på Verdensutstillingene i Paris i 1889 og i Chicago i 1893 (Reiersen, u. å.)

Figur 5: Christian Thams

Christian flyttet sammen med kone og barn, hjem til Orkdal i 1890. På grunn av bestillinger av flere, nye typer ferdighus krevdes det at Christian oppholdt seg på produksjonsstedet for ferdighusene. I tillegg ville han prøve seg som selger på det norske markedet (Reiersen, 2006). I Orkdal bygde han om Baardshaug herregård etter egne tegninger, og flyttet inn med kone og barn. Herregården måtte driftes, og skapte slik flere arbeidsplasser i Orkdal (Reiersen, 2006). I takt med eksporten av ferdighus vokste også sagbruket. Christian utvidet Strandheim Brug ved å bygge en ny snekkerifabrikk, en større kassefabrikk, et modernisert stavskjæveri og to nye dampmaskiner. I begynnelsen av 1890-årene ble det montert en generator på den ene dampmaskinen for å skaffe elektrisk lys rundt om på brukstomta (Hoff, 1945). Det ble også innkjøpt en rekke automatiske maskiner for å effektivisere produksjonen, i tillegg til at det ble lagt opp en privat telefonledning mellom Øra og Trondheim for å lette kommunikasjon mellom kontorene (Hoff, 1945). Strandheim Brug var etter norske mål blitt en storbedrift og ble ett av de mest avanserte og moderne sagbruk i Norge i sin tid. Thamsene skapte arbeidsplasser til flere hundre arbeidere med familier, noe som gjorde dem vitale for Orkdals videre utvikling (Reiersen, 2006). Sagbruket knyttet i tillegg Orkdals utvikling til nasjonale og internasjonale økonomiske konjunkturer (Pedersen m.fl., 2012).

Orkdalinger var engasjert i gruvedrift helt fra 1600-tallet (Hoff, 1945). Thamsfamilien kom til å spille en helt sentral rolle i denne bransjen utover 1900-tallet (Reiersen, 2006). Allerede i 1867 startet Wilhelm August, sammen med rederen og forretningsmannen Christian Salvesen, Ørkedals Mining Company. Driften i gravene produserte svovelkis og kobbermalm. Dette skapte flere arbeidsplasser i Orkdal, og fikk etter hvert stor økonomisk betydning for Orkdal og området omkring (Reiersen, 2006). Etter noen år med økonomisk nedgang og synkende priser på verdensmarkedet, gikk driften tregt.

Christian ble medeier i Ørkedals Mining Company, og i 1896 kjøpte de opp gruva på Løkken i Meldal kommune. De startet med mer moderne produksjon av svovelkis og bidro til at gruvedriften ble bedre og større enn tidligere (Reiersen, 2006). Christians interesse for tekniske framskritt var en av grunnene til at han hadde tatt interesse for gruvedriften, og han mente at

en storutvinning av svovelkis ikke ville være lønnsomt i lengden uten en jernbane (Reiersen, 2006). Ved å starte Chr. Salvesen & Chr. Thams's Communications Aktieselskab sammen med Christian Salvesen i 1893, tok de det første steget mot utbygging av elektrisk jernbane fra Løkken ned til fjorden (Pedersen m.fl., 2012). Jernbanen ble en av verdens første

vekselstrømjernbaner, og Norges første elektriske jernbane (Thamshavnbanen, u.å.). Den fikk navnet fra Christian; Thamshavnbanen. Kong Haakon var til stede på åpningen av jernbanen til Svorkmo i 1908. Videre utvidelse av banen til Løkken ble gjort i 1910 (Reiersen, 2006). Ideen om en moderne kommunikasjonsforbindelse ned Orkedalsfjøret og til Trondheim innebar anskaffelsen av et lokalt dampskip, noe som også ble gjort i 1910 (Reiersen, 2006).

Christian dannet Orkla Grube-aktiebolag sammen med to forretningspartnere i 1898. Årsaken til denne etableringen var at etterspørselen etter svovelkis hadde økt betraktelig som følge av vekst i den kjemiske industrien (Reiersen, 2006). Siden det var usikkert om hvorvidt gruveverkene de eide var rike på svovelkis, var denne etableringen dristig. Dristigheten lønnet seg, og etableringen gikk godt. Etter noen urolige år med utskiftning av styremedlemmer og uoverensstemmelser innad i styret, søkte Christian om avskjed fra selskapet (Reiersen, 2006). Orkla Grube-aktiebolag er forløperen til dagens ORKLA-konsern (Orkla, 2014).

Havneområdet på orkedalsøen fikk i 1904 navnet Thamshavn, og Strandheim Brug ble omdøpt til Thamshavn bruk. Navneskiftet hadde sammenheng med oppstarten av Orkla Grube-aktiebolag (Reiersen, 2001)

Figur 6: Christian Thams på Baardshaug herregård

2.0 Teori

I dette kapittelet presenteres relevante teorier og begreper som er aktuelle i forhold til problemstillingen. Konsepter og teorier er utviklet slik at man lettere kan forstå hvorfor ting blir som de blir (Pike et al., 2006). Teorikapittelet søker å gi et helhetsbilde som skal belyse funn i analysekapittelet.

2.1 Industrialiseringen

Sidney Pollard (1990, i Wicken, 1997:81) har gjort et forsøk på å typologiserer industrialiseringsformer med utgangspunkt i at industriutviklingen kan være av ulik karakter i ulike samfunn. Industrialiseringen i Norge begynte rundt år 1820. Olav Wicken (1997) nevner Trøndelag som et av stedene som ikke opplevde å bli nevneverdig industrialisert i forhold til andre steder i Norge, men jeg velger allikevel å se nærmere på de ulike industrialiseringsformene Pollard definerte, for å forsøke å se på Orkdal i et slikt perspektiv (jf. kapittel 4.1). Skillelinjene i Pollards typologi handler om forholdet mellom teknologi og samfunn i industrialiseringsprosessen (Wicken, 1997:81). Han kaller modellene for den «engelske» og den «franske» modellen. Den engelske modellen viser til et aktivt og bredt innovasjonsfelt der det var få sosiale begrensninger på hva som kunne gjennomføres, slik som flere områder i England på midten av 1800-tallet. Nye organisasjonsformer og institusjoner ble akseptert og iverksatt, ofte initiert av eksterne aktører, basert på ekstern kapital og kunnskap som ble organisert i store fabrikker. Spesielt på steder i rask vekst, der det ikke fantes sterke, eksisterende og tradisjonelt forankrede ordninger, var dette synlig. I den engelske modellen var industrialiseringen særlig knyttet til større byer, disse stedene besto i stor grad av en befolkning som var nyinnflyttet og derfor ikke hadde etablerte felles verdier eller organer for å fremme kollektive synspunkter. Her ble det lett å finne frem til nye måter å organisere produksjonen på og å regulere den industrielle aktiviteten (Wicken, 1997). Den franske modellen viser til industrialisering som fant sted i tradisjonsrike bygdesamfunn og ble basert på lokal håndverksvirksomhet og annet lokalt næringsliv. Her var det allerede etablerte institusjoner som ga klare meldinger om hva som kunne aksepteres av industrialisering og meninger om hvordan arbeidslivet ble organisert. Industrien ble initiert av lokale aktører med lokal kapital. Det var ingen prinsipiell motstand mot industrialisering på disse stedene, men det ble vanskelig å etablere produksjon som krevde betydelig endring av de eksisterende institusjonene her. Med andre ord kan man si at storskala industrialisering var enklere på de stedene som opplevde den engelske modellen. Her var det ikke nødvendig med omfattende tilpasning til det eksisterende

samfunnet. Steder som var av den franske modellen ble nødt til å justere industrialiseringen mer etter hva som ble godtatt i nærområdet, og fikk dermed en mer lokalt tilpasset småindustristruktur. Industrialiseringsprosessene ble forskjellige og resulterte i forskjellig type industristruktur (Wicken, 1997:92).

2.2 Endogen utvikling

I årenes løp har det blitt utviklet en rekke strategier for regional utvikling. Disse strategiene kan deles opp i to hovedgrupper, strategier for eksogen og endogen utvikling (Pike et al., 2006). Eksogen utvikling er utvikling i en region som har sitt opphav utenfor regionen, og er derfor stort sett strukturelt betinget. Endogen utvikling oppsto først som en aktuell tilnærming til lokal og regional utvikling i 1970-årene som en motsetning til eksterne utviklingsparadigmer på regionalt nivå. Hovedkjernen i strategien er å se på utvikling på lokalt og regionalt nivå som en «*bottum-up*» prosess (Tödling, 2011). Det innebærer at utviklingen skjer nedenfra, eller med andre ord - innenfra. Endogen utvikling er den utviklingen som skjer knyttet til de naturlige kildene for potensiell økonomisk vekst innenfor en region. En endogen tilnærming til slik utvikling innebærer å erkjenne, å stimulere og utnytte de ressursene og verdiene som allerede finnes innenfor en region. Det å etablere nye lokalt forankrede bedrifter er et fundamentalt element i endogen regional utvikling. Dette fordi det er en viktig måte å drive fram økonomisk aktivitet og ta i bruk underutviklede ressurser i et område. Entreprenøren er en viktig økonomisk aktør ved at han kan se disse underutviklede ressursene, utnytte dem, og på det viset bidra til økonomisk vekst, derav generere høyere lønninger og skape nye jobber (Pike et al., 2006). Tödling (2011) vektlegger at regional utvikling aldri er et resultat av kun endogene faktorer. Det skal både endogene og eksogene prosesser til.

Konseptet industrielle distrikter ble introdusert i 1926 av Alfred Marshall i hans verk «*Principles of economics*» hvor det ble omtalt som en konsentrasjon av spesialiserte industrier på en lokalitet (Marshall, 1948). Det elementære i industrielle distrikter er nærheten mellom bedrifter og de fordelene som kommer ut av dette. Marshall studerte hvordan mindre bedrifter som produserte liknende produkter oppnådde stordriftsfordeler ved å være lokalisert i samme område. Industrielle distrikt blir sett på som en inspirasjon og rollemodell for endogen lokal- og regional utviklingsstrategier. Lokale distrikt kombinerer lokalt entreprenørskap, «innfødte» små bedrifter i lokale sektorer, høy kvalitet på produkter, inkrementelle produktinnovasjoner, samarbeid med konsumenter og leverandører, så vel som konkurrenter. Ved samhandling lokalt blir distriktene fleksible med tanke på økonomiske konjunkturer og teknologiske

endringer. Industrielle distrikt innebærer slik sett flere sentrale faktorer for endogen utvikling (Pike et al., 2006; Tödling, 2011).

I kapittel 4.0 drøfter jeg både hvordan industrialiseringsteoriene til Sidney Pollard kan ses i forhold til Orkdal kommune, og hvordan utviklingen knyttes opp mot endogen utviklingsteori.

2.3 Entreprenørskap

Entreprenør og entreprenørskap har sin opprinnelse i det franske begrepet ”*entreprendre*” som betyr å organisere og gjennomføre noe, gjerne et større prosjekt (Swedberg, 2000:11).

Den forståelsen som oftest legges til grunn for økonomisk utvikling, entreprenørskap og innovasjon, er basert på Joseph Schumpeter (1883-1950) sine teorier om temaet. Han skrev sine viktigste arbeider på 1930- og 40-tallet, blant disse kom *The theory of economic development* ut i 1934. Selv om Schumpeters arbeid ikke kan ses på som teorier for «nyere tid», betraktes han fremdeles som den mest innflytelsesrike teoretikeren på dette området (Spilling, 2005).

Det er flere økonomer som har bidratt til utvikling av entreprenørskapsteori. De første som skrev om entreprenørens rolle i en økonomisk kontekst var Richard Cantillon som levde på 16- og 17- hundretallet, og Jean Baptiste Say som levde fra 1776 til 1832, begge bodde i Frankrike (Swedberg, 2000). Cantillon definerte en entreprenør som personer som er villige «*to buy at a certain price and sell at an uncertain price*» (Blaug 1986, i Swedberg, 2000: 19). Say mente at «*entrepreneurship consists of combining the factors of production into an organism*» (Swedberg, 2000: 19). På begynnelsen av 1800-tallet dukket det vi i dag kaller for nyklassiske økonomer opp. Alfred Marshall og Léon Walras er to av de mest fremtredende av disse. Marshall (1842 – 1924) så på entreprenørskap som kun «business management». I Walras’ (1834-1910) teorier, spiller entreprenøren ingen rolle (Swedberg, 2000: 19). Disse levde på Christian Thams’ tid, og kan gi et innblikk i hvordan entreprenøren ble sett på og forstått den gang.

Schumpeter (2011) sitt utgangspunkt for å diskutere entreprenørskap var at han så på entreprenørskap som en av de mest sentrale faktorene som drev den økonomiske utviklingen fremover. Temaet som er i fokus i Schumpeters teori om økonomisk utvikling handler om dikotomien mellom kontinuitet og endring i det økonomiske system (Velde, 2004).

Entreprenørens rolle var å bryte med de eksisterende mønstrene i økonomien og å introdusere nye kombinasjoner som forstyrret den rådende likevekten og balansen i økonomien. Gjennom dette ble det skapt irreversible utviklingsprosesser (Spilling, 2005; Mitra, 2012). Utvikling er av Schumpeter (2011:50) definert som iverksettingen av nye kombinasjoner, som kan skje på følgende fem måter:

- Introduksjon av et nytt produkt eller en ny tjeneste, eller en forbedring av et eksisterende produkt eller tjeneste.
- Introduksjon av en ny måte å produsere på.
- Utvikling av et nytt marked.
- Utnyttning av en ny type råvare eller halvfabrikata for produksjon.
- Reorganisering av produksjonsmetoder.

Implementert i denne teorien er det at de nye kombinasjonene må baseres på gamle kombinasjoner. Det holder ikke mål å for eksempel ansette en ny arbeider som tilfeldigvis ikke har vært ansatt før, eller anskaffelse av tidligere usolgte råmateriale for produksjon (Schumpeter, 2011:51). Nye kombinasjoner fører til at monopol kan skapes (Teigen, 2004).

Entreprenøren er den eller de aktører som organiserer den nye kombinasjonen, og ifølge Schumpeter (2011) er entreprenøren en endringsagent. Entreprenørskap gjelder selve prosessen, det å utvikle en ny virksomhet fra ideen oppstår og til virksomheten er i gang. Iverksettingen av en eller flere av disse prosessene kaller Schumpeter for den entreprenørielle funksjon (Teigen, 2004). Resultatet av denne prosessen kalles entrepriser (Spilling, 2006.) Ifølge Schumpeter er ikke entreprenør et yrke. Han mener at man kun er en entreprenør når man faktisk er i prosessen der man utvikler nye kombinasjoner. Det er en midlertidig «tittel» som man mister når prosessen er over (Schumpeter, 2011:78).

For ordens skyld presenteres det noen eksempler på hvordan andre sentrale entreprenørskapsforskere har forstått og anvendt begrepet entreprenørskap i nyere tid. Timmons (1997, i Spilling, 2006: 36) forklarer entreprenørskap som en mulighetsdrevet måte å tenke, forstå og handle på, og er basert på en helhetlig, ledelsesorientert tilnærming. Shane (2003, i Spilling, 2006: 36) definerer entreprenørskap slik: «*Entreprenørskap er å organisere ny aktivitet som tidligere ikke har eksistert. Dette er basert på å identifisere, evaluere og utnytte mulighetene til å introdusere nye varer og tjenester, organisasjonsmåter, markeder, prosesser og råmaterialer*». Mens Davidsson (2003, i Spilling, 2006: 36) mener at entreprenørskap

innebærer introduksjon av ny økonomisk aktivitet som fører til endringer i markedet. Disse forståelsene bygger på de samme tankene som Schumpeter hadde om fenomenet entreprenørskap, og innebærer de samme elementære poengene som Schumpeter la vekt på i sin forståelse. Å organisere økonomisk aktivitet, er det klare fellestrekket for definisjonene. Den norske sosiologantropologen Fredrik Barth var den første som undersøkte entreprenørskap i norsk kontekst (Teigen, 2007). I denne oppgaven er det Schumpeters definisjoner og forståelse som blir lagt til grunn for videre diskusjoner.

Av begrepet entreprenør følger begrepet entreprenøriell som innebærer en karakterisering av noe eller noen som har legning for entreprenørskap. Man kan for eksempel snakke om en person med entreprenøriell legning, det vil si en person som har egenskaper som er velegnet for entreprenørskap (Spilling, 2006). Man kan også karakterisere miljøer og hele samfunn som entreprenørielle (jf. kapittel 2.6). Det viser seg ved at det er et høyt omfang av entreprenørskap i et miljø. Slike steder har holdninger og en kultur som er positive til entreprenørskap, og den dominerende adferden er preget av mye entreprenørskap. Man kan si at entreprenørskap har mange dimensjoner. Det er først og fremst knyttet til utviklingsprosesser i næringslivet, men det er også knyttet til personer og deres egenskaper, og det handler om hvordan hele miljøer og samfunn fungerer (Spilling, 2006:28).

2.4 Perspektiver på entreprenørskap

Spilling (2006) snakker om tre ulike perspektiver på entreprenørskap: i et systematisk perspektiv, et dynamisk og strukturelt perspektiv, og entreprenørskap i nettverksperspektiv. Entreprenørskap i et systemperspektiv handler om infrastrukturen og rammene entreprenører handler innenfor, som legger til rette for utvikling. Dette perspektivet er inspirert av Schumpeter sine teorier fra 1934 om økonomisk utvikling (Schumpeter, 2011). Schumpeter var som nevnt interessert i å utvikle en teori om økonomisk utvikling der entreprenøren inngikk som en sentral aktør. Det systematiske perspektivet er et forsøk på dette (Spilling, 2006). Entrepenørskapsforskning har hatt en klar tendens til å rette fokus mot individuelle aktører og de prosessene de går igjennom i forbindelse med utvikling av enkelte foretak. Det må nevnes at det også skjer omfattende forskning av utviklingsprosesser basert på ulike systemtilnærminger som industrielle distrikter, klynger og innovasjonssystemer. I denne type forskning er det lagt lite vekt på entrepenørskapsdimensjonen (Spilling, 2006). Spilling (2006) ønsker å kombinere disse tradisjonene ved systemperspektivet. Han vil poengtere at entrepenører ikke opptrer som en isolert aktør uavhengig av sitt miljø og sine omgivelser, men

tvært imot handler i forhold til dette miljøet. Det er i miljøet mulighetene blir identifisert, og det er miljøet som utvikles videre som en konsekvens av entreprenørskap (Spilling, 2006). Spilling (2006) trekker fram det å beskrive viktige utviklingsmekanismer og gjennom det forklare økonomisk utvikling, som det mest sentrale i Schumpeters analyser. Poenget med å se på entreprenørskap i et systematisk perspektiv er å understreke at alt entreprenørskap skjer ut fra bestemte forutsetninger og i samspill mellom en rekke ulike aktører (Spilling, 2006). Entreprenørskap er ikke noe som skjer uavhengig av tid og rom, men heller under sterk innflytelse av forhold som teknologi, kunnskap og gjeldende næringsstruktur. Kort sagt foregår entreprenørskapsprosessen i en kontekst og må derfor analyseres ut fra denne (Aldrich og Martinez, 2001, i Spilling, 2006:60).

Det dynamiske og strukturelle perspektivet gjør rede for hvordan entreprenørskap oppstår i samarbeid med andre (Spilling, 2006). Det dynamiske handler om hvilken betydning entreprenørskap har for de samlede utviklingsprosessene i næringslivet, mens det strukturelle viser til hvordan entreprenørskap varierer med omgivelsene og påvirkes av bestemte faktorer. Som ved det systematiske perspektivet, har også disse perspektivene som utgangspunkt at entreprenørskap ikke skjer tilfeldig eller uavhengig av andre forhold. Det at entreprenørskap er et kontekstualisert fenomen blir nok en gang framhevet. Faktorer som kan påvirke entreprenørskap er eksisterende næringsstruktur, samt kulturelle, politiske og sosiale forhold. Sosiale og kulturelle forhold formidler verdier og normer, og politiske forhold setter øvrig rammeverk (Spilling, 2006). Sosiale og kulturelle forhold er de faktorene for entreprenørskap som legges mest vekt på i denne oppgaven. Det er slik at miljøer, både på regionalt og lokalt nivå, dels gir muligheter for entreprenørskap. Dels setter det også begrensninger. Det miljøet en entreprenør er en del av har betydning for entreprenørskapet (Spilling, 2006). Det entreprenørielle miljøet og entreprenørskapskultur blir diskutert videre i kapittel 2.6.

Det siste perspektivet, som har fokus på entreprenørskap og nettverk, peker på fordeler og ulemper ved å få frigitt ulike ressurser gjennom ulike nettverk (Spilling, 2006). Det å ha utviklet et godt nettverk, eller gode relasjoner til aktører i omgivelsene, har stor betydning i forbindelse med etablering av et foretak. For at et nettverk skal kunne benyttes som et analytisk verktøy må begrepet inngå som en forklaring på entreprenørskap. Måten personer inngår i nettverk på i forhold til hverandre, kan si noe om deres sosiale adferd. Nettverk blir således en struktur som kan hemme eller fremme handlingsevne. Nettverk blir for entreprenøren en arena for akkvisisjon av ressurser (Spilling, 2006). Ved å bygge opp et nettverk ligger det en forventning

om at entreprenøren også må pleie forbindelsene, og at man ofte genererer etterspørsler der forbindelsene vil ha noe tilbake. Nettverk krever derfor både tid og ressurser, noe som gjør det til en krevende prosess (Spilling, 2006). I tillegg krever relasjonsbygging sosial kompetanse. Man må ha evnen til å lytte, stille spørsmål, gi tilbakemeldinger og bygge på andres ideer og oppfatninger, man må altså ha dialogferdigheter. Mennesker som innehar denne kompetansen har lettere for å oppnå kontakt og lese sosiale situasjoner (Strand, 2001, i Spilling, 2006). Nettverk kobles sammen med Granovetter (1973) sine teorier om svake og sterke bånd i kapittel 2.6.1 og i analysekapittelet der teorien blir sett på i forhold til Christians nettverk.

2.5 Entreprenøren

Schumpeter (2011) skiller mellom en entreprenør og en leder. Det er stor forskjell på å utvikle og organisere en ny virksomhet og det å være administrativ leder i en eksisterende og innarbeidet virksomhet. Det må også skilles mellom eier og entreprenør, eller eierskap og entreprenørskap. Det å eie en ny virksomhet og det å organisere den er to forskjellige funksjoner, og Schumpeter gikk langt i å skille mellom disse. I tillegg skilte Schumpeter mellom entreprenør og oppfinner. En oppfinner produserer ideer og utvikler nye produkter eller funksjoner i produkter. Entreprenører utvikler også ideer, men her ligger hovedvekten på at de får satt det ut i praksis (Schumpeter, 2011). Etter Schumpeter (2011:67) er oppfinnelser økonomisk, irrelevante. Entreprenørskap behøver ikke å innebære noe som vitenskapelig sett er nytt, mener han. Nye oppfinnelser eller utvikling av ny kunnskap i seg selv behøver ikke å ha noen betydning for økonomisk utvikling. De vil først få betydning når de anvendes i en forretningsmessig sammenheng (Spilling, 2005).

Schumpeter (2011:60) argumenterte for at entreprenører ikke skaper en sosial klasse fordi det ikke er en varig posisjon. At det å være entreprenør er noe midlertidig, gir også grunnlag for å poengtere at en entreprenør først og fremst er en rolle. Den personlige dimensjonen ved entreprenørskap er viktig. Men like fullt er det viktig å sette et skille mellom entreprenør og person, mener Schumpeter (2011). En entreprenør behøver nemlig ikke å være en person i strengt sosiologisk forstand. Denne påstanden er drøftet i et norsk pionerarbeid på området av Fredrik Barth (i Spilling, 2005:20). Ifølge Barth, er det riktigere å betrakte en entreprenør som en rolle en person utøver. Dette er i tråd med Schumpeters tanker på området. Entreprenørrollen gjelder bestemte handlinger og aktiviteter knyttet til det å organisere ressurser og utvikle forretningsmessig virksomhet (Schumpeter, 2011). En entreprenør som er involvert i disse handlingene og aktivitetene flere ganger kalles en serieentreprenør (Spilling, 2005).

Det finnes flere typer entreprenører (Spilling, 2006). Samfunnsentreprenøren er en slik type. Samfunnsentreprenørskapsprosesser gjennomføres av enkeltpersoner eller små grupper der ildsjeler har sentrale roller. Denne typen entreprenører har ofte et nettverk både i og utenfor lokalsamfunnet som gjør at de kan skaffe ressurser som kunnskap, personer og kapital til lokalsamfunnet. Motivene deres for entreprenørskap er som regel å bedre samfunnet på et eller annet vis (Borch & Førde, 2010). Samfunnsentreprenørskap kan føre til at det skapes nye sosiale, økonomiske eller kulturelle verdier i lokalmiljøet som kan ha vesentlig betydning for at et lokalsamfunn skal kunne utvikle seg og bestå i framtiden (Borch & Førde, 2010).

2.5.1 Entreprenørielle egenskaper

Begrepet entreprenør oppfattes ofte som synonymt med en person med bestemte egenskaper, og de vanlige forestillingene om entreprenører er gjerne sterkt personifisert. Tradisjonelt sett er begrepet entreprenør knyttet til enkeltpersoner og i stor grad menn (Spilling, 2006). De fleste entreprenørskapsteoretikerne er forsiktig med å definere en entreprenørs karakteristikk (Mitra, 2012). Schumpeter (2011) mener at dette er en bedre oppgave for psykologer, og ikke har noen plass i økonomiske studier. Allikevel påpeker Schumpeter (2011) at entreprenøren blant annet er kreativ og egoistisk. Kreativ fordi hans definisjon av en entreprenør krever at man skaper noe nytt, egoistisk fordi han eller hun er drevet av et overordnet mål som prioriteres ovenfor alt annet i livet (Mitra, 2012). Teigen (2004) viser til at det som framfor alt kjennetegner en entreprenør i den nyliberalistiske og heroiske litteraturen, er risikovilje og profittmaksimering.

Profitt har i alle tider blitt sett på som et grunnleggende motiv for entreprenøren (Teigen, 2004). Berg (1994, i Teigen, 2004:72) skriver derimot at entreprenører sjelden svarer at profitt er motivet for deres entreprenørskap, når spurt. De legger heller vekt på at de vil realisere seg selv, at de hadde en visjon, og at de elsker å bygge opp noe. Et annet kjennetegn ved entreprenører er viljen til å ta risiko. Profitt er belønningen for å ta risiko, hevder Teigen (2004). Entreprenørskap, som definert av Schumpeter, henger tett sammen med det å sjansere. Derfor er det naturlig å påstå at entreprenøren er risikovillig. Det å tørre å ta risiko er en egenskap som skal skille entreprenører fra ikke-entreprenører (Braunerhjelm, 2011).

Schumpeter (2011) fant i sin forskning noen egenskaper som han mente skilte entreprenører fra andre mennesker. Disse egenskapene var kun representert i en liten del av befolkningen, altså

kunne ikke de som ikke hadde disse egenskapene, være en entreprenør. Entreprenørskap krevde en spesifikk type personlighet og en annen adferd enn det man så i en «*economic man*», påsto Schumpeter (2011). Dette står i strid med Birley (1996, i Spilling, 2006:99) sine tanker om at det ikke er en bestemt type menneske som kan bli entreprenør. Han uttalte at «*Entrepreneurs are made rather than born*». Bakgrunnen for denne påstanden var at Birley (1996) mente at entreprenører utvikles ut fra ulike forutsetninger og gjennom ulike læringsprosesser (Spilling, 2006). Schumpeter, på sin side, mente at en entreprenør var en naturlig leder som var villig til å bryte med normer og regler, og at det ikke kunne være hvem som helst. Entreprenører var karakterisert ved en ualminnelig drivkraft for å oppnå og skape for sin egen del, hevdet han (Schumpeter, 2011). Schumpeter (2011: 71) har definert fire motiver for entreprenøren:

- «*The dream and the will to found a private kingdom*»
- “*The will to conquer*”
- “*The impulse to fight, to prove oneself superior to others, to succeed for the sake not for the fruits of success, but of success itself*”
- “*The joy of creating, of getting things done*”.

Økonomen Max Weber var ikke opptatt av å forklare entreprenørskap på bakgrunn av den individuelle entreprenørs motivasjoner (Mitra, 2012). Han fant mer mening i å forske på entreprenørskap som et produkt av samfunnsverdier. Dette er i kontrast til Schumpeters teorier, hvor han nesten utelukkende interesserte seg for entreprenørskap på individnivå (Litch & Siegel, 2004). Weber vektla en persons karismatiske evne som grunnlag for hvem som ble entreprenør. Karismatiske mennesker har evnen til å få andre til å følge han på grunn av hans sterke personlighet, mente han (Mitra, 2012).

Det menes at det er en sammenheng mellom entreprenørskap og slekt, og entreprenørskap og positive sosiale relasjoner. Det sies at det er større sannsynlighet for å bli entreprenør om foreldrene er det (Spilling, 2006).

Motivene for at noen blir entreprenør kan variere fra person til person, og de kan ha forskjellige motiver med hensyn til hvilke virksomheter man velger å starte (Spilling, 2006). I litteraturen er det vanlig å skille mellom pushfaktorer og pullfaktorer (Sundin og Holmquist 1991; Davidsson 1995, i Spilling, 2006:104). Disse viser til henholdsvis positive og negative motiver

for etablering av virksomheter. Pushfaktorene er forhold som skaper en situasjon der aktøren utsettes for et ytre press for å etablere. Dette kan for eksempel være økonomiske problemer. Dette fører til etableringer som er motivert av å prøve å løse et problem. Pushfaktorer kalles også arbeidssøkermotivert (Spilling, 2006). Pullfaktoren gjelder positive forhold som virker som drivkrefter for etablering. Dette kan være ressurser, bestemt kompetanse eller at man ser muligheter på et område der det oppdages markedsmuligheter. Pullfaktorer kalles gjerne selvrealiseringsmotivert, siden det i stor grad dreier seg om å realisere seg selv og utnytte de mulighetene man ser (Spilling, 2006). I Norge ser man etableringer motivert av både push- og pullfaktorer (Spilling, 2006). Når man ser på faktorer, er det naturlig å nevne en tredje kategori; omgivelsesfaktorer. Her ser man på forhold i omgivelsene som kan virke stimulerende eller som barrierer for iverksetting. Dette dreier seg for eksempel om lokal tilrettelegging og næringsutvikling.

I kapittel fire drøfter jeg om, og hvordan disse ulike kjennetegnene ved en entreprenør kan kobles til Christian Thams, samt hvordan push- og pull motivene for entreprenørskap kan ses på som aktuelle i forhold til Christian.

2.5.2 Sosial kapital og nettverk

Som nevnt ovenfor krever relasjonsbygging, og derfor også nettverksbygging, sosial kapital (Strand 2001, i Spilling 2006). Det blir derfor naturlig å anta at dette er en typisk egenskap for entreprenører.

Sosiale relasjoner som dimensjon til entreprenørskap er en forholdsvis ny ide (Mitra, 2012). Økonomiske teoretikere har, som tidligere nevnt, hatt forskjellige meninger om betydningen av entreprenøren. Sosiologer og andre samfunnsvitere har på sin side vært opptatt av betydningen av sosial kapital og sosiale nettverk kan ha for entreprenører (Mitra, 2012). Schumpeter har erkjent at andre vitenskaper, slik som de øvrige samfunnsvitenskapene har en viktig rolle i studiet om entreprenørskap. Selv utdypet han aldri noe mer om dette elementet i entreprenørskapsteorien sin (Mitra, 2006).

Sosial kapital er best forklart ved å se på konseptet kapital, som representerer investeringer og besittelse av verdiressurser. Ved sosial kapital er disse verdiressursene evnen til å utnytte sosiale relasjoner som blir ervervet gjennom sosiale nettverk (Mitra, 2012). I Teigen (2004:77) blir sosial kapital definert som potensielle ressurser knyttet til nettverk og gjensidige relasjoner.

Sosial kapital er i nær slektskap til begrepet tillit (Teigen, 2004). Barth (1963, i Teigen, 2004:76) påsto at et av kjennetegnene ved entreprenøren handlet om at vedkommende var i stand til å «koble mellom sfærer», altså koble mellom nettverk.

Mark Granovetter (1973, i Litch & Siegel, 2004:23) har i sine studier fokusert på betydningen av nettverk og tillit for å lykkes som entreprenør. I hans mest kjente verk «*The strenght of weak ties*» fra 1973 hevder han at de svake båndene er viktigere for økonomisk aktivitet enn de sterke. Det er intensitet som er målestokken for hvor sterkt eller svakt båndet mellom mennesker er. Familie og nære venner deler et mer intenst bånd, enn for eksempel bekjente og forretningsforbindelser. De svake båndene er preferert i business-sammenheng, ifølge Granovetter. Koblinger til andre miljø og nye impulser skjer vanligvis gjennom mindre hyppige og tilfeldige kontakter, som ved svake bånd (Granovetter 1973, i Teigen, 2004). Svake bånd blir også sett på som mest nyttig fordi det gjør det lettere å stole på hverandre i forretningssammenheng, da det er mer ukomplisert om man kun samarbeider om forretninger, uten å måtte ta hensyn til andre forhold (Litch & Siegel, 2004). I tillegg kan for sterke band til familien, lokalsamfunn eller tette næringsmiljø føre til mangel på ytre impulser. For sterke bånd i nettverk kan føre til at man til slutt mister evnen til å innhente ny informasjon og å følge med i tiden, som igjen fører til en form for innestenging (*lock-in*) (jf. kapittel 2.8). For sterke bånd i nettverk har altså negative følger (Teigen, 2004). Hvis man trekker paralleller til innovasjon og entreprenørskap, kan kreative, nye kombinasjoner først og fremst skje gjennom svake bånd (Teigen, 2004).

En av utfordringene for en entreprenør er hvordan man kan vinne tillit hos nettverkskontakter slik at de er villig til å bruke tid, teknologi og økonomisk kapital på entreprenøren (Litch & Siegel, 2004:20). Dette handler altså om sosial kapital. For å forstå hvordan sosial kapital er avgjørende for å vinne tillit hos ressursforvaltere, er det nyttig å undersøke mekanismene som viser til at sosial kapital fører til tillit (Litch & Siegel, 2004). Portes og Sensenbrenner (1993, i Litch & Siegel, 2004:22) beskriver fire kilder for sosial kapital. Den første kilden, *value introjection*, baseres på menneskets identitet som del av en gruppe. Denne kilden viser til individuell oppførsel, spesielt mot andre medlemmer i samme gruppe. Den andre kilden, *reciprocity exchanges*, viser seg ved at individer opptrer raus og omtensomme mot andre i en definert gruppe basert på satte normer. Den tredje kilden for sosial kapital, *bounded solidarity*, kommer fra å ha opplevd en felles hendelse eller hendelser i løpet av livet med en gruppe mennesker. For eksempel mente Karl Marx at mennesker som arbeidet tett sammen i en fabrikk

ble bevisst sin egen klassetilhørighet og opplevde et kollektivt handlingsmønster (Litch & Siegel, 2004:22). Den siste kilden, *enforceable trust*, kommer fra en forventning om at gruppen man er en del av vil straffe enhver som truer gruppen. Av disse fire kildene for sosial kapital har entreprenørskapslitteraturen lagt vekt på *reciprocity transaction* og *enforceable trust* som de mest sentrale, de kildene for sosial kapital som handler om normer. Bang (1995:51) trekker fram en definisjonen på normer fra Aadland (1991): «Normer er påbod eller reglar som peiker ut rett handling innafor eit avgrensa område for å fremje og verne om verdiar». Normer spiller en viktig rolle i samhandling mellom mennesker ved å redusere usikkerhet om hva man bør gjøre i ulike situasjoner. Normer viser til hva som er passende adferd.

Sosial kapital og tillit er også linket til omdømmebygging og legitimitet. Både for entreprenøren selv og bedriften. Jo bedre rykte og omdømme en entreprenør eller en bedrift har, jo lettere er det å fremstå legitim og derfra få tilgang til ressurser (Mitra, 2012). Dette sitatet fra Farr (2004, i Pike et al., 2006:92) oppsummerer sosial kapital slik: “ *...the concept of social capital boils down to networks, norms an trust*”.

2.6 Entreprenørskapskultur

Kultur er et diffust begrep med mange ulike definisjoner. Man kan si at kultur refererer til betydningen av symboler, forståelser og meninger om hva som er bra og dårlig, legitimt og illegitimt, det vil si det som ligger bak handlinger og normer i et samfunn (Bourdieu 1972, i Litch & Siegel, 2004:8). Kortere forklart, er kultur delte verdier og holdninger (Hofstede 1980; 2001, i Mitra, 2012).

Kulturteoretikeren Hofstede (2001) sine verdidimensjoner er ofte sitert og brukt i entreprenørskapssammenheng. For Hofstede er kultur noe som læres i en sosial setting, ikke noe man har arvet eller er født med. Dette betyr for eksempel at det å tørre å ta risiko og starte foretak henger sammen med det syn på verdier, tro, aspirasjoner og ideer som finnes blant mennesker i en gitt kultur. En slik kulturell profil i en gitt geografisk kontekst kan igjen føre til at enkeltindivider i økende grad starter egne foretak (Spilling, 2006). Hofstede (2001) mener at entreprenørskapskultur skapes ved en kollektiv programmering av hjernen som viser seg ved å ha et underleggende verdisystem orientert mot entreprenøriell oppførsel og de personlige egenskapene som er typisk assosiert med entreprenører.

Tilgangen på entreprenører og kvaliteten på de entrepriser som iverksettes, påvirkes av flere forhold. En grunnleggende faktor for tilgang på entreprenører er befolkningen og befolkningens sosiale og kulturelle struktur (Spilling, 2006). Det er et velkjent faktum at det er store forskjeller mellom ulike befolkningsgrupper med hensyn til om de blir entreprenører eller ikke. Som nevnt ovenfor er noen kulturer sterkt orientert mot entreprenørskap. Der denne kulturen er framtrædende, preges menneskene av holdninger som er positive til entreprenørskap, og slike miljøer er ofte preget av åpenhet, mangfold og en lav jantementalitet (Spilling, 2006). På slike steder er det ofte allerede mange personer som har slike roller, og disse fungerer som rollemodeller som virker motiverende på andre, spesielt den oppvoksende generasjon. På den andre siden finnes det kulturer som er lite orientert mot entreprenørskap, der det er få som har slike roller. Det kan i stedet være arbeidstakerroller som er det dominerende, og i slike miljøer gis det vanligvis få impulser til å gå inn i entreprenørroller (Spilling, 2006). En annen hovedfaktor som påvirker omfanget av entreprenørskap, er den eksisterende næringsstrukturen. Videre er det kjent at det er nær sammenheng mellom næringsstruktur og kulturelle forhold (Spilling, 2006). Generelt er det slik at i områder med mange små foretak er det større tilbøyelighet til at personer går inn i entreprenørroller og iverksetter egen virksomhet, enn i områder dominert av store foretak (Spilling, 2006). Undersøkelser viser samtidig at det skjer en tilpasning mellom sosiale og kulturelle forhold og næringsstrukturer, slik at områder med en småforetaksstruktur også har en mer positiv kultur i forhold til entreprenørskap enn andre områder (Davidsson 1995, i Spilling, 2006). En tredje faktor for tilgangen på entreprenører og kvaliteten på entrepriser er økonomisk utvikling. Denne faktoren gjelder konjunkturmessige variasjoner (Spilling, 2006). Bakgrunnen for dette er at de generelle økonomiske utviklingstrekkene også har innflytelse på omfanget av entreprenørskap. Selv om entreprenørskap kan forekomme i de fleste situasjoner og på alle slags tidspunkt, er ikke entreprenørskap jevnt fordelt over tid. Det er blant annet grunn til å tro at ulike konjunkturer gir ulike impulser til entreprenørskap (Spilling, 2006).

De faktorene som påvirker omfanget av entreprenørskap kan oppsummeres i det vi kan karakteriserer som entreprenørielt klima. Det entreprenørielle klimaet er et uttrykk for de samlede tendenser til entreprenørskap (Spilling, 2006). Områder med et positivt entreprenørielt klima har et høyt omfang av entreprenørskap. Her har man en gunstig næringsstruktur, og man har en sosial struktur og kultur som støtter opp om entreprenørskap. Motsatt vil man ha et negativt entreprenørielt klima i områder med lavt omfang av entreprenørskap, der næringsstrukturen er ugunstig og der man har en kultur og sosiale

forhold som er fremmed for entreprenørskap. Industrielle distrikter kan for eksempel utvikle en "industriell atmosfære" eller "industriånd" hos aktørene (Marshall, 1948). Disse overføres over generasjoner, og setter sterke rammer for aktørenes praksis. Disse forholdene kan så modifiseres av den økonomiske utviklingen - konjunkturoppgang kan skape optimisme og gi grunnlag for et mer positivt entreprenørielt klima, mens økonomisk nedgang vil virke motsatt (Spilling, 2006) I de senere årene har det blitt satt i verk noe vi kaller for miljøskapende tiltak. Det innebærer ulike former for infrastruktur og fasiliteter som skal legge til rette for entreprenørskapsprosessen, og dermed også det entreprenørielle klimaet. Forskningsparker, inkubatorer og næringshager er eksempler på slike tiltak (Spilling, 2006).

Noen steder mer enn andre, kommer det tydelig fram at det eksisterer noe folk betegner som det lokale lynnet. Et slikt lynne vil blant annet være formet av generasjoners arbeids- eller næringsvirksomhet (Vestby, 2004). Som nevnt, er noen regioner eller lokalsamfunn er i større grad enn andre preget av kulturelle og sosiale forhold som på ulike måter støtter opp om entreprenørskap. I tillegg har næringsmessige forhold i en gitt region stor betydning for hvor lett eller vanskelig det er å starte nye foretak (Spilling, 2006), som jeg var inne på i kapittel 2.4. Den regionale entreprenørskapskulturen må derfor forstås med utgangspunkt i næringsstrukturelle forhold ved regionen og hvordan individer handler innenfor den rammen regionen gir (Spilling, 2006). I tillegg er en regions historie, tradisjoner og menneskers yrkeserfaring og oppvekstvilkår viktig for å forstå en eventuell entreprenørskapskultur i en region (Spilling, 2006).

2.7 Innovasjon

I innovasjonsforskningen er det vanlig å definere innovasjon som det å gjøre noe nytt som har økonomisk betydning, eller mer spesifikt å anvende ny kunnskap slik at det får betydning i forhold til aktivitet i markedet (Lundvall 1992, Edquist, 1997, i Spilling, 2006:39). Slik sett synes definisjonen av innovasjon å inkludere entreprenørskap. Schumpeter (2011:50) skiller mellom ulike former for innovasjon etter de samme kategorier som i hans definisjon av entreprenørskap; Innovasjon skjer når man (1) introduserer nye produkter, (2) introduserer en ny produksjonsmåte, (3) trenger inn på et nytt marked, (4) utnytter en ny type råvare eller halvfabrikat, eller (5) ved ny organiserer i eller av en næring (Schumpeter 1934, i Teigen, 2007:20). I et forsøk på å enklere forklare begrepet formulerte Schumpeter at innovasjon er nye kombinasjoner, altså kjente ting kombinert og satt sammen på en ny måte (Teigen, 2007:20). Men en gjennomført innovasjonsprosess innebærer ikke at det nye er

kommersialisert og inngår i en forretningsmessig aktivitet som tilbyr noe i markedet. Sannsynligvis vil det være et mål med innovasjonsaktivitet i næringslivet at det skal føre til forretningsmessig aktivitet, men innovasjonsaktiviteten i seg selv behøver ikke å inkludere dette. Det å få noe til å fungere teknisk og funksjonelt er på stadiet før man utvikler den forretningsmessige modellen for hvordan dette skal utnyttes kommersielt (Spilling, 2005). Slik sett er innovasjon det nye produktet, den nye produksjonsmåten eller den nye måten å organisere virksomheten på, mens entreprenøren er det individet som iverksetter endringene (Spilling, 2006). En innovatør, det vil si person eller foretaket som gjør en innovasjon, behøver altså ikke nødvendigvis å være en entreprenør (Spilling, 2005). Innovasjonsbegrepet ligger tett opp mot oppfinnelse. Men som med entreprenørbegrepet, må man skille mellom innovasjon og oppfinnelse (jf. kapittel 2.5). Det er ikke tilstrekkelig å finne opp en ny ting for å kalle det en innovasjon. Oppfinnelsen er først og fremst en innovasjon når den er i vanlig bruk, når den har fått et bruksgjennombrudd (Teigen, 2007).

Innovasjoner kan være viktige i forskjellig grad, og derfor skilles det ofte mellom inkrementelle innovasjoner og radikale innovasjoner. Inkrementell innovasjon vil si forbedring i produkter, prosesser og metoder som skjer fortløpende, basert på en kombinasjon av det kjente og det ukjente. Dette er den vanligste innovasjonstypen. Radikal innovasjon innebærer å skape noe helt nytt, enten produkter, prosesser eller metoder. Disse innovasjonene blir ofte betraktet som revolusjonerende (Selstad, 2007; Mitra, 2012), og blir av Schumpeter (2011) kalt for en kreativ destruksjon. Begrepet viser til innovasjoner som bryter ned og utkonkurrerer en gammel produksjonsmåte eller gamle tenkemåter og paradigmer (Teigen, 2007).

Schumpeter definerer som sagt innovasjon som en ny kombinasjon av allerede eksisterende kunnskap og ressurser (Spilling, 2006:40). Med andre ord bygger innovasjon videre på noe som allerede finnes, og legger i tillegg til rette for nye innovative aktiviteter i fremtiden. Ut ifra dette resonnementet blir det tydelig at tidligere valg har betydning for innovasjon i dag, og dagens innovasjoner er avgjørende for mulighetene entreprenører vil ha i fremtiden. Altså, innovasjoner er «*path-dependent*» (Fagerberg m fl., 2009).

2.8 Stiavhengighet

Med utgangspunkt i evolusjonær økonomisk geografi kan man se på utviklingen til et sted med en historisk tilnærming. «Path-dependence», eller på norsk «stiavhengighet», viser til at

arbeids- og næringsliv er knyttet opp mot arven fra fortiden som legger føringer for framtiden (Karlsen & Isaksen, 2008). Arthur (1996, i Pike et al., 2006: 94) definerer path-dependency slik; *“Path dependency is a biological metaphor that refers to the ways in which the evolution of a system is conditioned by its past history”*. Begrepet legger vekt på den kontekstspesifikke, lokalt tilfeldige måten å oppnå selvforsterkende økonomisk utvikling i det økonomiske landskapet, ifølge Martin & Sunley (2006). Videre forklares det at begrepet stiavhengighet brukes veldig generelt, og kan anvendes både når man refererer til utviklingssekvenser og sosiale dimensjoner (David, 2005, I Martin og Sunley, 2006).

Pike et al. (2006) skriver at utviklingsbaner for steder, både på lokalt og regionalt nivå, er sterkt stiavhengige. Framtidens utvikling av et sted er uunngåelig formet av dets historie. Dette kan være viktige pekepinner for å forstå hvorfor noen typer utviklinger slår rot og blomstrer på et sted, mens andre blekner og forsvinner. Derfor kan vi ikke forsøke å forstå hvorfor et sted er som det er, uten å ha en forståelse for fortiden til det stedet (Dicken, 2011:14).

Dale (2004) mener også at historie er viktig for å forstå de regionale faktorene, eller kapabilitetene, til en region. Når en bedrift er etablert på et sted, vil det utvikles og bygges opp ressurser og ferdigheter på stedet som bedriften etterspør. Etter hvert vil det vokse fram en infrastruktur og en kulturell struktur som er tilpasset og preget av regionens økonomiske struktur. Det skapes en felles tenkemåte og kollektiv forståelse som igjen gir føringer for den økonomiske atferden. De regionale faktorene gjør at en bedrift gjerne forblir på stedet. På denne måten vokser det frem et spesialisert industrielt miljø. Steder som har et slikt miljø opplever ofte at de blir avhengig av den spesialiseringen, eller stien, som er valgt. Stien beholdes og videreføres over lang tid, selv om årsaken til det som førte til stien ikke lenger har betydning. Med «*lock-in*» menes stiavhengighet som fører inn i en bestemt sti og blir «*locked-in*» i denne stien. Stien som er bygget opp på et sted kan etter hvert oppleves som et hinder som hemmer for videre utvikling (Dale, 2004). «*Lock-in*» kan beskrives som å bli fanget i en tilstand som selskapet, industrien eller regionen finner det vanskelig å komme seg ut av igjen (Martin & Sunley, 2006).

Endogene endringer, altså endringer som kommer innenfra en regions næringsliv, er ofte trinnvise endringer (Karlsen & Isaksen, 2008). Allikevel er ikke utvikling en lineær prosess. I et økonomisk og sosialt perspektiv kan steder utvikle seg videre, gå bakover eller være statiske.

Steder kan også endre sti (Pike et al., 2006: 94). Med andre ord, stivhengighet er ikke synonymt med forutbestemt (Dicken, 2010: 525).

3.0 Metode

Metode er en systematisk måte å undersøke virkeligheten på. Den forskningsmetoden som velges, vil være med på å bestemme hva man oppdager. Ved bruk av én metode får man én type data, ved bruk av en annen metode får man en annen type data (Halvorsen, 2003). Dette kapittelet tar for seg hvordan denne studien er utført og begrunner hvorfor den har blitt utført på denne måten med utgangspunkt i metodologi. Kapitelet er oppdelt i flere underkapitler som beskriver viktige elementer ved forskningsopplegget. Målet med studien var å få innsikt i hvordan en entreprenør var betydningsfull for en kommunes utvikling.

3.1 Forskningsdesign og forskningsspørsmål

Et forskningsdesign er, ifølge Yin (2014), en logisk plan for å komme fra *hit* til *dit*, der *hit* blir sett på som hovedspørsmålene man ønsker svar på, og *dit* er svarene på disse spørsmålene. Mellom hit og dit er det mange steg å ta.

I Crang & Cook (2007) gis det råd om at en lineær modell som ”read-then-do-then-write” ikke nødvendigvis er den beste måten å organisere et forskningsarbeid på. De foreslår heller en prosess hvor man leser, utfører og skriver om hverandre. Dette begrunner de med at man aldri kan forutse hvordan et forskningsprosjekt ender opp. Det er derfor viktig at man har mulighet til å lese teori, undersøke og skrive om hverandre. I denne oppgaven er den metoden som Crang & Cook viser til brukt.

Innenfor samfunnsforskning framstår kvalitativ og kvantitativ forskning som to vesentlige tenkemåter (Tjora, 2009). Kvalitative metoder søker å gå i dybden, og vektlegger betydning. Kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall. Disse to tenkemåtene viser til tilnærminger som er vesentlig ulike i hvordan forskningen legges opp og de data undersøkelsen fører til (Thagaard, 2009).

Det første man må tenke på når man skal planlegge et forskningsdesign er hva man ønsker å få svar på (Thagaard, 2009). Jeg har utformet ett forskningsspørsmål, og to underspørsmål. I denne oppgaven ønsker jeg svar på dette:

- Hvilken innflytelse har Thamsfamilien sitt arbeid hatt i forhold til industrialiseringen og næringsutviklingen i Orkdal kommune?
 - Hvem var Christian Thams? Hvordan og hvorfor kan han betegnes som entreprenør?
 - Hva er arven etter Thams? Er Thams entreprenørskapsånd fortsatt til stede i kommunen?

Delspørsmålene ble utformet med tanke på at de kunne være retningslinjer på veien til å få svar på hovedproblemstillingen. Jeg vil besvare alle spørsmålene jeg reiser i kapittel 5.0, men jeg har lagt mest vekt på hovedspørsmålet. Disse spørsmålene kan ikke belyses ved en kvantitativ tilnærming, da de er av rent kvalitativ natur. Neste steg var å vurdere hvilken kvalitativ(e) metode(r) som var best egnet. På bakgrunn av typen forskningsspørsmål så jeg det nyttig å bruke casestudieforskning. Etter Yin (2012:5) egner forskningsspørsmål som lyder beskrivende og/eller forklarende seg godt til casestudier. Dette stemmer godt overens med oppgaven min, da forskningsspørsmålene mine åpner opp for å både beskrive og forklare hva og hvorfor noe har skjedd. Jeg vil presisere at i denne oppgaven er casen Orkdal kommune, sammen med Christian Thams. Stedet sammen med individet er det jeg ønsker å studere. Informasjon er framskaffet fra et intervju med en nøkkelinformant, samt flere sekundærkilder. Det er nødvendig at oppgaven min i hovedsak bygger på dokumentanalyser av historiske sekundærkilder grunnet at casen jeg undersøker er av historisk karakter.

3.1.1 En historisk casestudie

Casestudier kjennetegnes ved undersøkelsesopplegg som er rettet mot å studere mye informasjon om få enheter eller cases (Thagaard, 2009). I (Thagaard, 2009) beskrives casestudier som intensive undersøkelser av et fåtall analyseenheter. Hovedpoenget er å oppnå rikholdig informasjon om de enhetene som studien fokuserer på. En enhet kan for eksempel være en person, en gruppe, eller en organisasjon. Schramm (1971, i Yin, 2014:15) skriver at *“the essence of a case study, the central tendency among all types of case study, is that it tries to illuminate a decision or set of decisions: why they were taken, how they were implemented, and with what result”*.

For å kunne skrive denne oppgaven var det nødvendig å ta på seg en historikers briller. Historien om Christian Thams og utviklingen av Orkdal blir fortalt med et ønske om å framstille fortiden så riktig som mulig. Det har jeg forsøkt å gjøre ved hjelp av noen retningslinjer for historisk forskningsmetode.

«Historiefaget er orientert mot det som virkelig har hendt innenfor bestemte grenser i tid og rom» (Blom og Helle, 1997:16). Forholdet mellom strukturer i samfunnet og individuelle aktører er et grunntema og et grunnproblem i utforskningen og fremstillingen av historie. Historikere har forskjellige meninger om dette. Allikevel er det et greit utgangspunkt å tenke at enkeltmenneskets handlefrihet er begrenset, og ofte bestemt av det historiske miljøet med sine økonomiske, sosiale og kulturelle strukturer. Samtidig er det menneskets handling som utløser og fører videre de grunnleggende bevegelsene i historien (Blom og Helle, 1997:7). Med andre ord kan man si at studieobjektet i historisk forskning er mennesker satt inn i en større samfunnsmessig og historisk kontekst. En av de største utfordringene jeg møtte når jeg skrev denne oppgaven var å se på casen i en tidsriktig kontekst, samtidig som jeg forsøkte å trekke paralleller til dagens samfunn.

3.2 Metoder for datainnsamling

3.2.1 Dokumentanalyse

Dokumentstudier er når man bruker dokumenter som er produsert for andre formål enn forskningen (Tjora, 2010).

På grunn av oppgavens tematikk har det vært nødvendig å bruke sekundærdata for innhenting av informasjon av historisk karakter. Oppgavens hovedperson levde fra 1876 til 1948, og det har ikke lyktes å finne gjenlevende som kan bidra med relevant førstehåndsinformasjon for oppgaven min. Sannsynligvis fins det få personer igjen som kunne ha tilegnet seg denne informasjonen direkte fra Christian. Derfor har jeg gjort meg nytte av biografier, tidsskrifter, artikler og andre sekundærkilder. May (1993, I Kitchen & Tate, 2000: 226) forklarer sekundærkilder av kvalitative data slik: “*secondary sources refer to materials recorded after the event for second parties. The recorder, therefore, has no personal experience of the event itself*”. Slik sett kan all dataen jeg har samlet inn for oppgaven kategoriseres som sekundærdata. Også deler av intervjuet kan klassifiseres som dette. Sekundærkildene har vært den viktigste kilden for empiri til denne oppgaven. Jeg innledet arbeidet med oppgaven min ved å gjøre meg

kjent med dokumenter som fantes om det aktuelle temaet.

Kildegransking og kildekritikk er helt sentralt i historisk vitenskap (Blom & Helle, 1997). Kjeldstadli (1999) skriver at kildegransking krever at vi tolker kilden. Utgangspunktet for en tolkning er å huske på at en tekst alltid blir laget av en opphavsmann i en viss sammenheng, en viss kontekst.

Scott (1990), i Kitchin & Tate (2000) mener at før man bruker data fra sekundærkilder bør man vurdere deres nytte i kontekst til fire punkter. Først, autentisitet. Her må man stille seg spørsmålet om kilden er autentisk. Andre punkt, troverdighet, handler om hvor nøyaktig kilden er, og hvorvidt kilden er oppriktig og troverdig produsert. Tredje punkt setter spørsmålsteget ved hvor representativ kilden er. Her må man sjekke om det finnes flere kilder som kan bekrefte riktigheten av den første kilden. Og om det ikke finnes flere kilder, må man vurdere vektleggingen på den konkrete kilden. Mening er det fjerde punktet. Er kilden ment til å forstås bokstavelig, eller må den tolkes for å forstå hensikten med kilden? Disse fire punktene er relevante for å finne ut validiteten til en kilde, og er helt avgjørende om du skal bruke kilden til å dra en gyldig konklusjon for en situasjon eller et fenomen. Disse punktene har jeg forholdt meg aktivt til når jeg innhentet og brukte sekundærkilder i denne oppgaven. Dokumentene har bestått av hovedsakelig tre ulike kilder; Orkdalshistoria, bind 3, en del av en firebinds stedsbiografi som er skrevet for Orkdal kommune, biografien om Christian Thams, *Fenomenet Thams*, skrevet av Elsa Reiersen, Og *Orkanger-boka* Skrevet av Håkon Hoff fra 1945. Disse kildene har jeg vurdert som autentiske, troverdige og representative. De blir vurdert som representative fordi kildene stemmer overens med hverandre og på bakgrunn av jobben forfatterne har gjort i sine egne kildeinnhentinger. Scotts' (1990, i Kitchin & Tate, 2000) fjerde punkt handler om mening og fortolkning. Sekundærdata som er brukt i denne oppgaven er ikke skrevet ned med hensyn til å belyse spørsmål denne oppgaven åpner for, men sitater og informasjon hentet fra kildene har ikke blitt brukt utenfor sin egen hensiktskontekst (Thaagard, 2009).

3.2.2 Dybdeintervju

Dunn (2005, i Longhurst, 2012:105) definerer intervju som «*verbal interchanges where one person, the interviewer, attempts to elicit information from another person*».

Denne oppgavens primærdata er hentet inn gjennom et dybdeintervju med oppgavens nøkkelinformant; Ordføreren i Orkdal kommune. Ordfører Gunnar Lysholm har hatt stilling som ordfører siden 1999.

Dybdeintervju, også kalt semi-strukturert intervju, er tatt i bruk i denne studien. Intervju som metode er basert på et fenomenologisk perspektiv, hvor forskeren ønsker å forstå betydningen av informantens opplevelser, basert på informantens egne refleksjoner om dette (Spradley 1979, i Tjora, 2009).

Intervjuet har mange fordeler som en metodologisk tilnærming. Et halvstrukturert, åpent intervju vil i stor grad åpne for at informanten kan bruke sitt språk, sine begrepskategorier og sin virkelighetsdefinisjon i dialogen. Intervjuet har stor fleksibilitet som bidrar til at man kan stoppe og be informanten utdype relevante og interessante svar. Man kan stille tilleggsspørsmål hvis noe er uklart, og man kan teste ut hypoteser som oppstår underveis i intervjuet (Bang, 1995). Det er i tillegg nyttig å observere informanten når han/hun snakker. Ved intervju er det lettere å registrere tvetydig informasjon som lett blir skjult ved andre metoder, som for eksempel spørreskjema. Målet med slike intervjuer er å skape en situasjon for en relativt fri samtale fokusert rundt noen spesifikke temaer som forskeren har bestemt på forhånd (Tjora, 2009).

På grunn av oppgavens historiske tema oppstår det noen utfordringer ved bruk av intervju for historiske kilder. De begivenheter og erfaringer som informantene forteller om, er gjenfortellinger av hendelser og preges derfor av informantens forståelse og opplevelser, skriver Thagaard (2009). Dette er spesielt aktuelt å være obs på i denne oppgaven, da fortellingene og historiene er såpass gamle at de kanskje har blitt gjenfortalt flere ganger. Intervju var derimot en god metode når det gjaldt å innhente informasjon som angikk nåtiden. Ordføreren har naturlig nok, god innsikt i hva som foregår i kommunen.

3.2.2.1 Informant

Å velge ut en informant er en avgjørende del av prosessen (Tjora, 2010). Kvalitative studier baserer seg på strategiske utvalg. Det innebærer at man velger informanter som har kunnskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen og det man ønsker å få belyst (Thagaard, 2009). Informanten, ordføreren i Orkdal kommune, har blitt valgt ut på bakgrunn av sin rolle i Orkdal kommune og hans brede kunnskap om temaet oppgaven belyser.

Thagaard (2009) mener at begrensningen på hvor mange informanter som trengs baseres på

«metningspunktet» av behov for innsikt i en studie. Det var krevende å finne metningspunktet i denne studien av ulike årsaker. I kvalitative forskningsmetoder er det ikke meningen at informanten skal være representativ for flere. Målet med studiet er tvert om på å analysere mening i en spesifikk kontekst (Hay, 2010). Av den grunn er det heller ikke like viktig å ha mange informanter. Man er ute etter å forstå og belyse individuelle opplevelser (Valentine 2005, i Longhurst, 2012:108). Jeg er allikevel klar over at valget om å kun ha en informant i denne oppgaven kan kritiseres. Både fordi det er en risiko for at den informasjonen jeg presenterer i oppgaven er lite nyansert og fordi nøkkelinformanten min i all hovedsak kan påberopes å ville gi et godt inntrykk av Orkdal Kommune og derfor kan svarene hans ha blitt farget av dette ønsket. Det er flere grunner for at forskningsprosjektet kun har en informant. For det første er det vanskelig å finne informanter med tilstrekkelig og nyttig informasjon om de spørsmålene jeg reiser i oppgaven. Casen spenner seg over en lang periode, en periode som var for lenge siden. Krav til eventuelle informanter var at de måtte ha god kjennskap til både Christian Thams, Orkdal kommune og den utviklingen som har skjedd i kommunen over et spenn av ca. 150 år. Utvalget var derfor minimalt i utgangspunktet. For det andre, er det slik at man i et forskningsprosjekt sender ut flere forespørsler til mennesker man gjerne vil at skal delta, men man får ikke svar fra alle. Flere ønskede informanter responderte aldri på min forespørsel. Siden tid er en viktig avgrensingsfaktor for denne oppgaven var det ikke åpning for å vente lenger på tilbakemelding.

3.2.2.2 Intervjuguide og gjennomføring

Jeg avtalte et møte over mail med ordføreren i Orkdal kommune. Møtet fant sted torsdag 6.11.2014 på ordførerens kontor. Tjora (2010) skriver at det er hensiktsmessig å gjennomføre intervjuer der informanten føler seg trygg, slik som på egen arbeidsplass eller i eget hjem. Det var ordføreren selv som valgt sted for intervjuet. Intervjuet varte i 1 ½ time. På forhånd hadde jeg skrevet ned noen spørsmål jeg skulle stille i stikkordsform, og temaer jeg ønsket at vi skulle komme innpå (se vedlegg 1). Thagaard (2009) viser til at rekkefølgen av temaer man går inn på kan avgjøre hvordan intervjuet forløper. Det anbefales å starte med nøytrale emner, og derfra komme inn på mer emosjonelt ladete emner. Det er ofte lurt å avslutte intervjuet med et emne på lavt emosjonelt nivå (Thagaard, 2009). Tjora (2010) skriver det samme. I denne oppgaven var ikke temaene som ble tatt opp spesielt emosjonelt ladet. Det handlet om kommunens historie og Christian Thams historie. Det temaet som jeg vurderte som mest emosjonelt i denne situasjonen var spørsmål angående kommunens nærings situasjon i dag og hvilke planer de hadde for denne. Denne vurderingen ble gjort fordi dette temaet direkte knyttes opp mot

informantens stilling som ordfører i kommunen. Siden dybdeintervju søker den frie, uformelle samtalen, kan denne lett bli forstyrret av intervjuguiden (Tjora, 2010). I mitt intervju med ordføreren var ikke dette et problem. Ordføreren ga uttrykk for at han synes at tematikken for oppgaven var spennende og var ivrig til å fortelle om Orkdals historie, næringsliv og Thamsene. Praten gikk lett, da ordførerens engasjement og kunnskap om temaet var upåklagelig. I tillegg til å svare på spørsmålene mine, kom det opp mange nyttige opplysninger som jeg ikke hadde tenkt på å spørre om.

Jeg tok opp intervjuet på lydopptak. Informanten var ikke informert om dette på forhånd, men ga samtykke før intervjuet startet. Ordføreren viste ikke usikkerhet rundt det å bli tatt opp på bånd. Rett etter intervjuet transkriberte jeg hele intervjuet, som anbefalt av Tjora (2009). Det finnes ingen objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form, mener Kvale (1997). Jeg har foretatt en hel transkribering av intervjuet hvor uttalelsene har blitt gjengitt ordrett. Grunnen til at jeg valgte å gjøre det slik var for ikke å miste verdifull informasjon eller meningsinnhold. Det største tapet fra selve intervjuet til transkripsjon er allikevel tapet av visuelle ledetråder og informasjon om stemning i løpet av intervjuet (Tjora, 2010).

Muntlig språk er ikke det samme som skriftlig språk (Tjora, 2010). Sitatene som er brukt i oppgaven vil derfor også være preget av å være en del av en muntlig samtale. Ordføreren brukte for eksempel navnet Orkdalen som betegnelse på Orkdal kommune og omegn, noe som er beholdt i oppgaven. Ordføreren refererer til både Christian, Wilhelm August, Marentius og Wilhelm August som «Thams». Dette er også beholdt i sitatene.

3.3 Dataanalyse

Etter transkripsjon av intervjuet sitter jeg igjen med behandlet data, som videre skal analyseres (Tjora, 2010). Tjora (2009) foreslår å ta i bruk stegvis-deduktiv-induktiv metode for å analysere kvalitativ data. Dette forslaget har jeg fulgt. Vanligvis, i en stegvis-deduktiv-induktiv metode for analyse av kvalitative data er et av de første stegene koding (Tjora, 2010). Hensikten med koding er å redusere data, organisering og å starte analysering (Hay, 2010) Koding ble ikke brukt i denne oppgaven, da det ikke så seg nødvendig når datamaterialet kun besto av et intervju og det ikke krevde like mye organisering som ved større datamengde. Intervjuet ble imidlertid kategorisert. Kategorisering strukturerer og organiserer hovedtemaer for analysen. I en slik prosess strukturerer man intervjuet etter kategorier som er i henhold til problemstillingen man har valgt (Tjora, 2010). Kategorier i denne oppgaven var «Christian Thams Personlig»

«Christian Thams' entreprenørskap», «Thamsfamilien», «Næringsutvikling» «Næringen i dag», «kultur», «entreprenørskap i Orkdal». Etter kategoriseringen satt jeg igjen med hovedtemaene for oppgaven. Deretter startet jeg modellering. Det vil si prosessen ved å koble tema opp til teori og ut i fra det utvikle konsepter (Tjora, 2010).

3.4 Etiske hensyn

Enhver metodisk oppgave vil møte på etiske dilemmaer (Kitchin & Tate, 2000). Etikk handler om gjennomføringen av et prosjekt, og ansvaret og obligasjoner det innebærer for dem som er involvert, samfunnet og det mest viktige, emnet som prosjektet omhandler. Etikk er subjektivt og avhengig av forskerens egen moralske kodekser (kitchin & Tate, 2000). Nedenfor presenteres de vurderingene jeg har gjort i denne oppgaven av etisk karakter.

Nøkkelinformanten i denne oppgaven har en stilling som gjør at det er umulig å holde han anonym. Dette ble informanten fortalt ved anmodningen om et intervju, altså før han takket ja. Forskningen skal ikke føre til fysisk eller sosial skade for informanten eller meg selv som forsker (Tjora, 2010). I og med at det ikke var noen følsomme eller spesielt kontroversielle spørsmål som var tatt opp, så anser jeg ikke dette som noe problem.

Sitatsjekking er ingen hovedregel i samfunnsforskning, og ikke noe man må gjøre (Tjora 2010). Tjora (2010) mener at den viktigste grunnen til å bruke sitatsjekk, er når man tror at informanten kan komme til å bli gjenkjent. Informanten i denne oppgaven er ikke anonym. Sitatsjekk i denne oppgaven er derfor vurdert som hensiktsmessig, men dessverre ikke gjennomførbart på grunn av tiden det vil ta.

Lydopptak fra intervju ble oppbevart trygt og uten tilgang for andre enn forskeren, etter Tjoras (2010) anbefalinger.

3.5 Overførbarhet/ generaliserbarhet

Thagaard (2009) snakker om et studies overførbarhet. Tjora (2009) mener at dette uttrykket er uheldig og undertrykker kvalitativ metodes evne til å kunne generaliseres. Hovedessensen i begge begrepene handler om hvorvidt tolkningen som utvikles innenfor rammene av et prosjekt også kan være relevant i andre sammenhenger. Andersen (1997, i Thagaard, 2009) fremhever at case-studier legges opp på en slik måte at de gir grunnlag for overførbarhet og generalisering. Det er vanskelig å vurdere i hvilken grad oppgaven min er overførbar eller generaliserbar, da

casen er unik. Historien om Orkdal og Thamsfamilien kan være vanskelig å ta i bruk annerledes, men teoriene og drøftingene rundt entreprenørskap og entreprenører i sammenheng med denne historien kan være anvendbare i andre arenaer.

3.6 Reliabilitet

Reliabilitet handler om forskningens pålitelighet. For å undersøke påliteligheten til en studie er det viktig å gjøre rede for konteksten til undersøkelsen (Tjora, 2010). Blant annet er det nyttig å gjøre greie for hvordan informantene ble valgt ut (Tjora, 2010). Dette har jeg beskrevet tidligere i kapittelet. I tillegg skriver Thagaard (2009) at forskerens posisjon i forhold til informantene må studeres. Ytre kjennetegn som alder og kjønn kan ha betydning for hvordan forskeren oppfattes av informantene, særlig ved intervjuundersøkelser. Et nyttig spørsmål å stille seg selv er derfor hva jeg som forsker representerer for informantene (Thagaard, 2009). Jeg er kvinne, ung, utenbys fra- noe som blir tydeliggjort av dialekten min, og student ved NTNU. Informantens syn på meg kan ha hatt innvirkninger på hvordan informantene pratet til meg, forklarte og fortalte. Men informasjonen om Christian Thams og Orkdal kommune fra intervjuet har i liten grad blitt påvirket av min rolle som forsker, etter mine vurderinger.

3.7 Validitet

Validitet betyr gyldighet og er knyttet til tolkning av data (Thagaard, 2009). Det viser til om de svarene man finner i forskningen faktisk er svar på de spørsmålene man ønsker å finne (Tjora, 2009). I praksis vil det si at man forholder seg bevisst til aktuelle teorier og perspektiver, samt til tidligere forskning som er gjort innenfor samme tema (Tjora, 2010). For å styrke studiens validitet har jeg tatt grep for å tydeliggjøre grunnlaget for fortolkninger. Dette er gjort både i dette metodekapittelet, der jeg gjør rede for hvordan forskningsprosessen er blitt gjennomført, og i analysekapittelet hvor jeg gjør greie for resonnementer og de slutningene jeg drar.

3.8 Transparens

Transparens viser til at man gjør rede for forskningen. Hvordan en undersøkelse er blitt gjort, hvilke valg som er tatt når, og eventuelle problemer som har oppstått underveis i forskningen er eksempler på aktuelle elementer det kan være nyttig å fortelle om og forklare (Tjora, 2010). I denne studien er dette metodekapittelet, samt vedlegg av intervjuguide et forsøk på å gjøre oppgaven så transparent som mulig.

4.0 Analyse

Dette kapittelet søker å knytte teorier som er presentert i kapittel to sammen med data som har blitt innsamlet som en del av denne oppgaven. Drøftingen skjer fortløpende gjennom kapittelet. Seksjonene i dette kapittelet er delt inn etter temaer, slik som beskrevet i metodekapittelet.

I første del av analysen blir Orkdal diskutert i forhold til industrialiseringen, regional næringslivsutvikling og stedet som rammeverk for entreprenørskap. I andre del ser kapittelet analytisk på Thamsenes, og spesielt Christians entreprenørskap, samt motiver, drivkrefter og personlige egenskaper. Tredje del drøfter Orkdal og Christian i lys av de ulike perspektivene på entreprenørskap. Neste seksjon ser på Orkdal kommunes nærings situasjon i dag og kobler dette sammen med begrepene kultur og stivhengighet. Siste del kapittelet reflekterer rundt hva som ligger igjen av arven etter Christian og resten av Thamsene i Orkdal i dag.

4.1 Orkdal kommune

Industrien i Norge startet på 1820-tallet. Industri er fortsatt en betydelig næring, med over 230 000 sysselsatte på landsbasis. Industrien har størst betydning på industristeder utenfor storbyområdene og spredtbygde områder (regjeringen, 2014).

Tabellen nedenfor viser nærings sammensetning i Orkdal kommune, Sør-Trøndelag og for hele landet. Som denne oversikten viser, ligger sekundærnæringene bedre an i Orkdal kommune enn i resten av fylket, og også bedre enn på landsbasis.

	Primær ¹	Sekundær ²	Tertiær ³
Orkdal	3 %	25%	72%
Sør-trøndelag	3%	18,5%	72,8%
Norge	2,5%	20,8%	68%

(Tall hentet fra SSB.no, sysselsatte fordelt innenfor næringene, tall fra 2013)

Videre i oppgaven ser jeg nærmere på faktorer som kan vise til hvorfor Orkdal har en høyere

¹ Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst.

² Utvinning, industri, kraft- og vannforsyning og bygge- og anleggsvirksomhet.

³ Varehandel, hotell og restaurant, transport, lagring, kommunikasjon, finans, undervisning, helse-, pleie- og omsorgstjenester.

andel sysselsatte i sekundærnæringene enn fylket og landet for øvrig.

4.2 Fra et jordbrukssamfunn til et industrisamfunn

I Orkdal var det mye som lå til rette for at det kunne startes industrivirksomhet på midten av 1800-tallet. En forutsetning var naturforholdene, med tilgang til skog i nærområdet, elva og fjorden som kunne brukes til transport av tømmer og ferdige produkter. Et annet element var at det fantes tilgjengelig og fleksibel arbeidskraft som allerede hadde erfaring med lønnsarbeid i perioder av året (Hoff, 1945). Strandheim Brug ble etablert i 1867, og de arbeidsmulighetene som industrivirksomheten skaffet, ga menneskene et alternativ til utreise til Amerika (Pedersen m fl., 2012). Ordføreren i Orkdal forklarer at industri var et ukjent fenomen for beboerne før Wilhelm Thams startet sagbruk her.

Da Thamsfamilien kom til Orkdalen var det jo et par hundre mennesker som bodde ved utløpet av Orkla, og det lokale navnet var «fiskarøra». Det var fiske og litt landbruk spredd i bygda. En landbrukskommune.

Som nevnt innledningsvis i oppgaven, var det lite industrialisering i Trøndelagsområdet generelt (Wicken, 1997). Orkdal må derfor ses på som et unntak i den sammenheng, på bakgrunn av redegjørelsen for Orkdals industrialisering i tidligere kapittel. For et bedre helhetsbilde er det nyttig å se nærmere på hvordan industrialiseringen faktisk skjedde i Orkdal. For å undersøke dette har jeg gjort et forsøk på å se Orkdal kommune i forhold til Sidney Pollard (i Wicken, 1997:81) sine to hovedtyper industrialisering, den *engelske* modellen og den *franske* modellen (jf. kapittel 2.1). Ved første øyekast kan hevde at Orkdal ikke er prototypen for noen av modellene. Orkdal var et fiskeri- og jordbrukssamfunn før industrialiseringen slo rot, der det allerede eksisterte tradisjonelt forankrede ordninger i forhold til arbeidsliv og menneskenes verdier og normer. Dette passer ikke inn med den engelske modellen som viser til at industrialiseringen gikk relativt lett fordi de raskt voksende engelske byene ikke hadde dette. Den engelske modellen vektlegger at mangelen på kollektivismen skyldes at befolkningen på disse stedene stort sett var nyinnflyttere. Da Strandheim Brug ble etablert i Orkdal i 1867, flyttet det mennesker dit for å arbeide, men de aller fleste ble rekruttert fra nærområdet. Mange som hadde tenkt seg utvandring til Amerika ble heller hjemme fordi de nå enklere kunne skaffe seg arbeid her (Pedersen, m fl., 2012). Selv om flere av de som ble industriarbeidere i Orkdal kom utenbys fra, var bygden allerede bebodd og kan derfor ikke sammenlignes med byene i Pollards engelske modell. Den franske modellen Pollard har utviklet viser til industrialisering i

tradisjonsrike bygdesamfunn der industrialiseringen ble betinget av de eksisterende samfunnsmekanismene og det tradisjonelle næringslivet. Man har lettere for å se Orkdal i en slik modell. Strandheim Brug ble etablert fordi det var store skogressurser i området og skogbruk og salg av trevirke var en etablert næringsvei (Hoff, 1945). Allikevel er det ikke helt passende. Thamsfamilien kom utenfra. Orkdal var et bygdesamfunn, men det finnes ingenting som taler for at industrialiseringen her skjedde på premissene av allerede etablerte institusjoner og kollektiv godkjennelse fra beboerne. Ordføreren nevner heller ikke noe om dette i sitt intervju. På den annen side finnes det ikke dokumentasjon som viser til at industrialiseringen av Orkdal ble hemmet av eksisterende strukturer. Når man ser Orkdal i lys av Pollards typologi, kan det pekes på at kommunen ikke helt passer inn i verken den ene eller den andre kategorien. Om Pollards typologier er ikke absolutte, og man kan da se for seg at Orkdal er en mellomting mellom disse to typene. Industrialiseringen gikk lett her fordi det ikke var bestemte ordninger som industrialiseringen måtte innordne seg etter, samtidig fantes det eksisterende ordninger i forhold til industrialiseringen og verdier og normer som tilsynelatende var positive til utviklingen.

I kapittel 2.2 gjøres det rede for regionale utviklingsstrategier. Hvorvidt dette kan diskuteres i forhold til Orkdal kommune, kan diskuteres. Endogene utviklingsstrategier ble ikke aktuelle før på 1970-tallet. Sånn sett kan man med trygghet hevde at dette ikke var en aktuell strategi for Orkdal i Thamsenes tid. Det kan likevel være nyttig å bemerke seg at endogen utvikling har lagt vekt på entreprenører som en viktig aktør i sine strategier. Endogen utvikling er den utviklingen som skjer knyttet til de naturlige kildene for potensiell økonomisk vekst innenfor en region. Her er entreprenører viktige aktører fordi de tar i bruk underutviklede ressurser og utnytter dem (Pike et al., 2006). Selv om det neppe var snakk om en aktiv endogen utviklingsstrategi i Orkdal på slutten av 1800 - og begynnelsen av 1900-hundretallet, kan man bemerke seg at stedet allikevel har kunnet høste inn godene av å ubevisst hatt komponenter i samfunnet som passer inn i en slik utviklingsstrategi. I Orkdal kommune må man ilegge både Christian, faren og bestefaren hans æren for å se og utnytte disse ressursene i Orkdal. Christians bestefar bestemte seg for å etablere et sagbruk der på bakgrunn av de gode naturressursene. Det var mye skog å ta av, og elva Orkla lå like ved. En annen underutviklet ressurs i Orkdal var menneskene. De var vant til hardt arbeid, men ikke i organiserte virksomheter. Det kan hevdes at beboerne i Orkdal var en ressurs som ikke var blitt tatt i bruk på dette viset før. Etableringen av Strandheim Brug var det første steget mot utviklingen av et mer moderne samfunn i Orkdal (Pedersen m fl., 2012). Som nevnt ovenfor, ser entreprenøren underutviklede ressurser, utnytter

dem, og bidrar herfra til økonomisk vekst, genererer høyere lønninger og lager nye jobber (Pike et al., 2006). Dette stemmer godt overens med utviklingen i Orkdal kommune. Strandheim Brug bidro til at bygden fikk etablert mange flere arbeidsplasser, og det førte til at folk kom flyttende til bygden. Dette førte videre til flere etableringer på stedet, og samtidig som det bidro til økonomisk vekst, ble bygden omformet til et mer bypreget samfunn (Reiersen, 2001). Denne utviklingen bygget Marentius Thams og Christian Thams videre på ved å selv utnytte ressurser og stimulere til vekst på hvert sitt vis etter hvert som de tok over Strandheim Brug (jr. kapittel 1.4). Strandheim Brug var et tidstypisk sagbruk den gang Wilhelm August startet virksomheten. Da bruket utvidet med høvleri og kassefabrikk ble de en liten industriell klynge (Selstad, 2007).

Orkdal var slik sett et godt rammeverk for en entreprenør å lykkes i. På 1800-tallet var det ikke aktuelt å få hjelp fra det vi i dag kaller virkemiddelapparatet. De ressursene som kan kalles verdifulle for entreprenørskapet og industrialiseringen i Orkdal på denne tiden var naturområdet og menneskene som bodde der. Wilhelm August var den første som så mulighetene i Orkdal, og gjennom å stimulere og utvikle dem, bidro han til vekst for kommunen.

4.3 Thamsenes entreprenørskap

Selv om oppgaven har som utgangspunkt at Thamsene var entreprenører, er det allikevel nyttig å se nærmere på hvordan og hvorfor de passer til denne betegnelsen. Schumpeter (2011:50) forklarer innovasjon som utviklingen av nye kombinasjoner. Entreprenøren er den som iverksetter det nye. Schumpeter (2011:50) viser til fem måter for innovasjon:

- Introduksjon av et nytt produkt eller ny kvalitet av et produkt
- Introduksjon av en ny produksjonsmetode
- Gå inn i et nytt marked
- Utnytting av en ny type råvare eller halvfabrikata
- Ny organisering av en næring

Wilhelm August hadde drevet sagbruk fra før av i Fredrikstad, men det var allikevel noe nytt i det så langt urørte Orkdal (Hoff, 1945). I hvilken grad man kan kalle etablering av en allerede kjent industrivirksomhet innovativ, er usikkert. Schumpeter mener innovasjon handler om nye kombinasjoner av allerede kjente ting (Teigen, 2007). Sånn sett var kombinasjonen av Orkdal og Sagbruket en innovasjon. Sagbruk var ikke en ny industrivirksomhet, men det var nytt for

Orkdal. Sagbruket var basert på bruk av dampsg, en teknologi som var såpass ny at den tidligere ikke var tatt i bruk i Trøndelag (Pedersen, m fl.,2012). Etter Schumpeteriansk teori er det å introdusere en ny produksjonsmåte en innovasjon. Derfor kan Strandheim Brugs nye produksjonsmåte basert på dampmaskiner klassifiseres som en innovasjon. Som nevnt er en entreprenør den personen eller de menneskene som iverksetter en innovasjon (Schumpeter, 2011). Dermed blir det naturlig å kalle Wilhelm August en entreprenør. I løpet av to år var Dampsgbruket utvidet til å omfatte høvleri og kassefabrikk. Produksjon av kasser for ulike formål var en ny virksomhet innen trelastbransjen i det nordenfjeldske Norge, skriver Reiersen (2001). Kasseproduksjon var i så måte en introduksjon av et nytt produkt, altså også en innovasjon.

Marentius var videre med på å bygge opp et mer moderne og bedre sagbruk etter brannen i 1972 (jf. kapittel 1.5). Bruket ble utstyrt med eget gassverk til belysning. Gassen ble produsert ved hjelp av kull fra England, samt flis og avkapp. Både dampsgbruk og gassverk var avhengig av at det fantes nok tømmer som ikke var nedfrosset om vinteren. Marentius fikk også bygget nye lagerbygg med hensikt å holde tømmeret tørt. Gjennom denne moderniseringsprosessen ble Strandheim Brug en av Norges mest moderne sagbruk – og trelastforretninger. Moderniseringen førte til et større spekter av produkter av foredlede trevarer, slik som dører, vinduer og listverk (Reiersen, 2006). Verken gassverket eller produksjonen av et større spekter av varer blir kategorisert som innovasjoner her. Gassverket, som ble brukt til belysning, blir ikke regnet som en innovasjon fordi det ikke handler om noen av de fem måtene for innovasjon. Det kan heller kalles en et tidsriktig hjelpemiddel som gjorde arbeidet på bruket lettere for arbeiderne. Produksjon av et større spekter av produkter blir ei heller kategorisert som en innovasjon fordi disse ikke var nye produkter, verken i bransjen eller Trøndelag (Reiersen, 2006), eller en ny kvalitet på et produkt som ble produsert.

Marentius startet M. Thams Laxeforretning i 1864. Først prøvde han seg på eksport av hermetisert laks, i hovedsak til England. Hermetisering av mat var en ny oppfinnelse på den tiden (Reiersen, 2006). I tro innovatør-ånd, satset altså Marentius på et nytt produkt. Da Marentius startet bedriften var industriell produksjon av hermetikk ennå på forsøksstadiet (Reiersen, 2006). Hermetisering av laks viste seg derimot ikke å kunne konkurrere med fersk fisk, og Marentius ga opp ideen etter fire år med prøving (Reiersen, 2006). Det er ingen forutsetning at man lykkes i entreprenørskap, for å bli kalt en entreprenør (Spilling, 2006). Til tross for at han ikke lykkes, var Marentius innovativ og kan derfor bli betraktet som en

entreprenør. Marentius var imidlertid ikke ferdig med ideen om å eksportere laks. Siden hermetisert laks ikke ble en suksess, satset han heller på eksport av fersk laks. Marentius inngikk langvarige avtaler med fiskere som skulle gi han leveranser av råvaren, altså laks. Han fikk også bygget mottaksstasjoner med ishus der fisken kunne lagres kjølig, i tillegg til at han inngikk en avtale med et rederi som sikret han enerett på transport av fersk laks til England med rederiets båter. På få år var lakseforretningen blitt Norges første, store ferskfiskforretning (Reiersen, 2006:98). Den nye lakseforretningen var også innovativ etter Schumpeters (2011) definisjon; Marentius gikk inn i et nytt marked, altså eksport av fersk laks. Han organiserte næringen på en ny måte ved å introdusere ishus for å opprettholde kvaliteten på laksen. Dermed introduserte han altså en ny, og bedre kvalitet på produktet. Hvorvidt eksport av fersk laks var en kreativ destruksjon kan diskuteres. Begrepet kreativ destruksjon viser til innovasjoner som bryter ned og utkonkurrerer en gammel produksjonsmåte eller gamle tenkemåter og paradigmer (Teigen, 2007). Lakseforretningen utkonkurrerte på sitt vis andre, dårligere måter å eksportere laks på. Ved å være den første som organiserte slik virksomhet i tillegg til å ha førsterett til rederiet, skaffet Marentius monopolrett for eksport av laks i flere år.

Ved å begynne å produsere ferdighus fra Strandheim Brug gikk Marentius inn i en ny bransje. Det var Christian som hadde gitt faren ideen om denne muligheten (jf. kapittel 1.5.1). Produksjon av ferdighus var ikke nytt i Sveits, der Christian hadde gått på skole, og hadde også blitt gjort i Sverige. Det som var nytt med produksjonen fra Strandheim Brug var at bygningene skulle bli masseprodusert industrielt etter etterspørsel (Reiersen, 2006). Samtidig var det andre i Norge som utviklet det samme produktet. Det var altså ikke bare Thamsene som satset på dette. Å produsere ferdighus var innovativt ved at bruket gikk inn i en ny bransje. Selv om Reiersen (2006) peker på at dette ikke var en helt ny ide, var det et nytt produkt for Norge, og introduserte Strandheim Brug for et helt nytt marked. Hverken Marentius eller Christian var den som fant opp ideen med å produsere ferdighus, men de kommersialiserte det og gjorde det til en forretningsmessig aktivitet for Strandheim Brug. Dette kan kalles innovasjon etter Schumpeters teori, og gjør dermed både Marentius og Christian til entreprenører. Marentius har på bakgrunn av hans mane entreprenørskap fortjent tilnavnet serieentreprenør (Spilling, 2006).

4.3.1 Christians entreprenørskap

Slik det blir fortalt i innledningen til oppgaven, er det Christian som er den mest fremtredende entreprenøren fra Thamsdynastiet. Han blir kreditert for å være den mest innovative av Thamsene. Bakgrunnen for denne beskrivelsen skal jeg se nærmere på i denne seksjonen.

Ordføreren i Orkdal forteller at Christian hadde en ekstrem forretningssans. «*Da Christian kom hjem tok det skikkelig av. Han hadde internasjonale forbindelser gjennom sine studier i Sveits. Han fikk satt ytterlig fart i sagbruket med nytt og moderne utstyr*». Ordføreren viser til da Christian flyttet hjem fra Frankrike i 1890 og begynte å jobbe i familiebedriften, altså Strandheim Brug. Det var ikke bare Christians innføring av moderne utstyr på Strandheim Brug som gjør han til den som blir best husket av Thamsfamilien, selv om disse også var av betydning. Christian lidenskap var ideer, planer og tiltak, kanskje ikke i større grad enn hos faren og farfaren, men han var mer innovativ i sine metoder enn generasjonene før han, skriver Reiersen (2006).

Christian anla en ny snekkerifabrikk, en større kassefabrikk, et modernisert stavskjæveri og to nye dampmaskiner da han tok over som leder for Strandheim Brug. Utvidelsen av produksjonsvarer, og derfor økt virksomhet på Strandheim Brug, førte til et behov for å holde produksjonen i gang også i vintermånedene. Kunstig belysning ble en naturlig løsning på problemet (Reiersen, 2006). Det ble montert en generator på den ene dampmaskinen for å skaffe elektrisk lys rundt om på brukstomta i 1890-årene. Med dette brakte Christian elektrisiteten til Orkdal (ordføreren i Orkdal kommune). Christian etablerte dalførets første elektrisitetsverk. Dette er i dag Norges eldste kraftvirksomhet (ordføreren i Orkdal kommune). Elektrisiteten var innlysende ikke Christians oppfinnelse, men han innoverte den i Orkdal.

Da Christian trådte inn som leder for Strandheim Brug etter faren, satte han i gang produksjon og eksport av trehus fra Strandheim til Middelhavslandene (Orkla industrimuseum, 2012). Han gikk inn i et nytt marked.

Det var ikke tilfredsstillende nok for Christian å administrere det faren og bestefaren hadde bygget opp. Han ville skape noe selv (Reiersen, 2006). Christian etablerte Orkla Grube-Aktiebolag (jf. kapittel 1.5.1) der han startet med mer moderne produksjon av svovelkis og bidro til at gruvedriften ble bedre og større enn tidligere (Reiersen, 2006). Rundt gruvedriften ble det bygget produksjonslokaler, kraftverk og kontorer. Etter hvert ble det en av de største industriutbyggingene i Norge på den tiden. Som følge av dette ble det også etablert forretninger og bygget flere boliger i orkdalsområdet. Samfunnet vokste ytterligere både i befolkning og antall virksomheter. Det ble et moderne industrisamfunn som følge av Christians ideer som ble satt ut i live (Orkla industrimuseum, 2011).

Det kan tenkes at det var Christians ide om en kommunikasjonsforbindelsen mellom Orkdal og Trondheim som er bakgrunnen til at han blir betegnet som den mest innovative av familiemedlemmene. Utgangspunktet for forbindelsen var at det skulle bli lettere å frakte malm fra gruvene på Løkken Verk ned til Thamshavnen, og derfra videre til Trondheim. I samarbeid med Christian Salvesen startet han bedriften Chr. Thams's communication Aktieselskab i 1893, og satte i gang å bygge Norges første elektriske jernbane. Ideen var innovativ til de grader. Dampskipet *Orkla* utgjorde det siste leddet i kommunikasjonsforbindelsen mellom Løkken og Trondheim. Det fortelles at det var Christian, som var i forretninger med Christian Salvesen, som var den energiske pådriveren for planene (Reiersen, 2006). Innovasjoner er viktige i forskjellig grad. Det snakkes om inkrementelle og radikale innovasjoner, på bakgrunn av hvor nyskapende innovasjonene er. Radikale innovasjoner innebærer å skape noe helt nytt, enten produkter, prosesser eller metoder (Dale m fl., 2004) kommunikasjonsforbindelsen var i seg selv en radikal innovasjon, på bakgrunn av at det var noe nytt som åpnet forbindelsen mellom lille Orkdal til storbyen Trondheim. Som sagt, ble jernbanen anlagt som et ledd av denne forbindelsen. Elektrisk jernbane var noe helt nytt i Norge, og derfor en innovasjon. Jernbanen kan også kalles en radikal innovasjon fordi den var så nyskapende at det åpnet for helt nye muligheter innen person og produkttransport. D

et er soleklart at Christian var en innovatør og en entreprenør. At han var mer innovativ enn sin far og farfar, er vanskelig å si for sikkert. Det kan se ut som om Christians entreprenørskap hadde størst betydning for endringen av Orkdal som samfunn, kanskje også i større grad enn Wilhelm Augusts etableringen av Strandheim Brug. På en side kan man påstå at Christian bygget videre på det tidligere generasjoner hadde startet, og derfor ikke fortjener all ære for Orkdals utvikling. På den andre siden viser kildene til oppgaven til Christian som den mest innovative. Reiersen kaller Christian for en nasjonsbygger der bidraget var modernisering og industrialisering av det nordenfjeldske utkantsamfunnet (2006:497). Ifølge Borch & Førde (2010) kan samfunnsentreprenørskap føre til at det skapes nye sosiale, økonomiske eller kulturelle verdier i lokalmiljøet som kan ha vesentlig betydning for at et lokalsamfunn skal kunne utvikle seg og bestå i framtiden. Denne beskrivelsen passer godt for Christian.

Ordføreren er tydelig på at de forbedringene og innovasjonene Christian Thams brakte med seg til kommunen har vært ekstremt viktige for Orkdals utvikling. Både i datiden og senere. «*Thams førte elektrisiteten til Orkdal, dampmaskindrevne maskiner var han en av de første til å ta i*

bruk. Det er klart at dette blir overført». I sitatet beskriver ordføreren i Orkdal noen av Thamsfamiliens innovasjoner. Ved å hevde at «dette blir overført» antas det at ordføreren sikter til at innovasjonene som elektrisitet og dampmaskinbruk ble tatt i bruk også av andre etter hvert.

I teorikapittelet har jeg skrevet at Schumpeter var nøye på at entreprenør ikke var en jobb, men en rolle som man mister når iverksetterprosessen er over (Spilling, 2006). I lys av dette kan vi si at både Wilhelm August, Marentius og Christian hadde rollen som en entreprenør flere ganger i løpet av sitt liv, de var serieentreprenører. Schumpeter skilte også mellom rollen som entreprenør og det å være eier eller oppfinner (Spilling, 2006). Det er helt innlysende at Christian hadde både rollen som entreprenør og som eier av flere bedrifter han etablerte (Reiersen, 2006, 2001, Hoff, 1945, Pedersen m fl., 2012). Schumpeter (2011) poengterer at det er viktig at det er et skille mellom disse rollene, og at de ikke nødvendigvis hører sammen. Christian Thams var ingen oppfinner. En oppfinner defineres som en som produserer ideer og utvikler nye produkter (Schumpeter, i Spilling, 2006). Dette kan vi ikke ilegge Christian Thams. Men i tråd med Schumpeters teori er kun nye oppfinnelser eller utvikling av ny kunnskap betydningsfullt for økonomisk utvikling når det anvendes i forretningsmessig sammenheng, og blir en innovasjon (Schumpeter, 2011). Det er tydelig argumentert for at dette er noe Christian gjorde.

4.4 Christians egenskaper og motivasjon

Oppgaven søker å finne ut hva som gjorde at akkurat Christian ble en slik framtrødende entreprenør og et symbol på Orkdals moderne industri. For å undersøke dette nærmere, synes det naturlig å finne ut hvem han var som person. Ved hjelp av historiske kilder og intervju med ordføreren i Orkdal, forsøker jeg å fange et bilde av hvem Christian Thams var.

Det er få kilder som viser til Christians barndom. Det man vet, er at han vokste opp i et miljø som stimulerte til nytenkning (Reiersen, 2006). Flere i familien var meget kreative og kunstneriske. Faren og farfaren var, som tidligere beskrevet, velkjente entreprenører i sin samtid (Reiersen, 2006). Det hevdes at det er en sammenheng mellom entreprenørskap og slekt, og entreprenørskap og positive sosiale relasjoner. Det sies at det er større sannsynlighet for å bli entreprenør, om foreldrene er det (Spilling, 2006). I Christians tilfelle er dette ganske treffende. To generasjoner var entreprenører før Christian ble det. Det kan tenkes at det kan ha med medfødte entreprenørielle egenskaper å gjøre, men også at det kan ha med hvilket verdigrunnlag man blir oppdratt til. Som voksen ble han beskrevet som uredd, kreativ og begavet. Samtiden

snakte om Christian som en dyktig forretningsmann, en genial arkitekt og en et arbeidsjern av de sjeldne. Men det finnes også fortellinger som beskriver han som arrogant, grådig og ubarmhjertig (Reiersen, 2006:491). Det kan tenkes at han var flere av disse tingene.

Når ordføreren blir spurt om hva han tror var Christians visjon for entreprenørskapene, er det dette han svarer; «*Den gangen var hverken ordene visjon eller selvrealisering oppfunnet. Forretningsideen var først og fremst å tjene penger*». Som nevnt i kapittel 2.5.1, har profitt alltid blitt sett på som et grunnleggende motiv for entreprenøren (Teigen, 2004). Undersøkelser viser imidlertid at entreprenøren selv ofte beskriver andre ting som sin hovedmotivasjon. Selvrealisering, visjoner og en trang til å bygge noe opp, er eksempler på slike andre ting (Berg 1994, i Teigen, 2004:72). Schumpeter, på sin side, hevdet at profitten først og fremst var en dokumentasjon på at man hadde lyktes for en entreprenør, og ikke motivasjon i seg selv (Schumpeter, 2011; Reiersen, 2006). Schumpeter (2011:71) utformet fire punkter som viser til motivene til entreprenøren:

- «*the dream and the will to found a private kingdom*»
- “*the will to conquer*”
- “*the impulse to fight, to prove oneself superior to others, to succeed for the sake not for the fruits of success, but of success itself*”
- “*The joy of creating, of getting things done*”.

Det finnes ikke nok konkret informasjon for at man med sikkerhet kan si hva som drev Christian framover i sine entreprenørskap. Fra historiebøkene og datainnsamling fra intervjuet er det allikevel klart at den siste definisjonen til Schumpeter; «*the joy of creating, of getting things done*», passer godt til personligheten til Christian. Hans rekke av etableringer kan ses på som et bevis på dette. Ordføreren I Orkdal nevner også dette: «*Thams hadde nok denne uroligheten og unike skapertrangen*». Det blir skrevet at da Christian overtok Strandheim bruk satte han seg et mål om at han skulle vise ettertiden hva Strandheim Brug var god for når det gjaldt bygningskunst (Orkla industrimuseum, 2012). Det er også god grunn for å tro at Christian strebet etter suksess i hva enn han tok for seg, og likte tanken på overvinne nye utfordringer og markeder, slik som i Schumpeters andre motiv. Det kan argumenteres for at folk flest streber etter suksess i det de velger å drive med. Allikevel kan Christians drivkraft til å nå suksess kalles

bemerkelsesverdig. Ei heller er det å overvinne markeder noe 'mannen i gata' vanligvis har som målsetting. «*The dream and will to found a private kingdom*» kan sammenlignes med Orkdal, som på et vis ble Christians private kongerike med Baardshaug herregård som «kongesete».

Typisk for en entreprenør, mistet Christian ofte interessen så fort noe var etablert og gikk godt (Schumpeter, 2011). Det har blitt hevdet at Christian ble urolig så snart et prosjekt var godt i gang, og derfor kastet seg over nye ideer og utfordringer med en gang (Reiersen, 2006). Dette forteller også ordføreren i Orkdal kommune om;

Det som ligger i en gründermentalitet er viljen til å skape noe. Hele tiden skape. Fra utfordring til utfordring. Thams var nok slik at når han hadde fått en virksomhet opp å gå, mistet han interessen ganske fort. Som for eksempel i Orkla. Han var jo konsernets far, den første administrerende direktør. Orkla startet som et gruveselskap som gikk over til investeringer. Thams mistet interessen etter hvert og begynte å reise mye mer. Han ble presset til å gå av som administrerende direktør på grunn av at han var mye bortreist og fulgte ikke opp Orkla som han burde.

Det er vanskelig å vurdere akkurat hva som drev Christian videre til andre prosjekter. Som ordføreren forklarer, var det som regel det å tjene penger som var hovedmotivet bak etableringer i den tiden. Men slik både historiene og uttalelsen fra ordføreren peker på, er det grunn til å anta at det ikke var kun penger som motiverte Christian. De historiske kilder som er tatt i bruk i denne oppgaven viser til at Christians avskjed med Orkla, den gang Orkla Grube-aktiebolag, handlet om uenighet blant styremedlemmene om selskapets framtid (Reiersen, 2006). Ordførerens forklaring kan hende seg var like aktuell. Denne beskrivelsen argumenterer for at det ikke var nok for Christian å administrere noe som allerede var etablert. Det var ikke der interessen hans lå. Man kan også tenke seg at ordførerens forklaring på Christians oppsigelse kan være en del av bakgrunnen og en forklaring på konflikten blant styremedlemmene i Orkla Grube-aktiebolag.

I litteraturen skiller man mellom pushfaktorer og pullfaktorer som motiv for etablering av virksomheter (jf. kapittel 2.5.1) (Spilling, 2006). Pushfaktorer handler om at en aktør utsettes for et ytre press for etablering. Dette fører til etableringer som er motivert av negative faktorer. Pullfaktorer viser i motsetning til positive faktorer som motiv for etablering av virksomheter. Pullfaktorene kalles ofte selvreiseringsmotivet fordi det i grunn dreier seg om å realisere seg

selv. Ingen av mine kilder viser til at Christian ble motivert til å etablere virksomheter på bakgrunn av negative faktorer. Hans drivkraft og skapertrang blir derimot ofte nevnt (Ordføreren i Orkdal; Reiersen, 2006). Det blir naturlig å konkludere med at Christian høyst sannsynlig ble motivert av pullfaktorer, faktorer som viser til positive motiver for etablering av virksomheter. En tredje faktor, omgivelsesfaktorer, blir nærmere diskutert i kapittel 4.6.

4.5 Entreprenørskapsperspektivene

I et dynamisk og strukturelt perspektiv ser man på hvordan entreprenørskap oppstår i samarbeid med andre (Spilling, 2006). Ved å se på disse perspektivene i konteksten Orkdal, blir det lettere å forstå hvorfor ting er som de er.

Det dynamiske perspektivet peker på hvilken betydning entreprenørskap har for de samlede utviklingsprosessene i næringslivet (jf. kapittel 2.4) (Spilling, 2006). Entreprenørskapet Strandheim Brug var revolusjonerende for tettstedet Orkdal på midten av 1800-tallet. Befolkningstallene økte, det skaffet et alternativ for utflyttere til Amerika som måtte flytte for å få jobb, omgjorde samfunnsstrukturen og skapte en arbeiderkultur (Pedersen m fl., 2012). I et dynamisk perspektiv ser man at entreprenørskapet i Orkdal var svært betydningsfullt for videre vekst for kommunen. Thamsfamiliens entreprenørskap i Orkdal har trolig hatt lite å si for de samlede utviklingsprosessene i næringslivet i Norge. Det er en historie av mange tilsvarende historier i landet (Wicken, 1997). Man kan hevde at det er summen av disse entreprenørskapene som har vært viktige for utviklingen av næringslivet i Norge.

Det strukturelle perspektivet viser til hvordan entreprenørskap varierer med omgivelsene og påvirkes av bestemte faktorer (Spilling, 2006). Spilling (2006) framhever at entreprenørskap er et kontekstualisert fenomen. Faktorer som kan påvirke entreprenørskap er eksisterende næringsstruktur, kulturelle -, politiske- og sosiale forhold (Spilling, 2006). Hadde Thamsfamilien startet sagbruket et annet sted enn i Orkdal, eller i en annen tid, er det ikke sikkert det hadde vært en slik suksesshistorie. De faktorene som spilte en rolle i denne historien er kanskje lettere å få øye på når man undersøker de i retrospekt, slik som i denne studien. Både naturforholdene og menneskene som ressurs er nevnt tidligere i kapittelet (jf. kapittel 4.1). De er dog uhyre viktige i denne sammenheng. I tillegg kan man nevne Thamsenes personlige egenskaper, økonomiske konjunkturer, valg av bransje og tiden de levde på som aktuelle faktorer. Poenget ved å se entreprenørskap sammen med omgivelsene er å forstå at det er

vanskelig å peke på en ting som var avgjørende for et entreprenørskap. Det er komplekst og sammensatt fenomen.

4.5.1 Nettverk og sosial kapital

I det gamle bydesamfunnet var økonomien knyttet til familien og slekta. Gjennom fellesskapet ble den enkelte økonomisk sterkere (Reiersen, 2006). I en tid med et svakt utbygget forretningsbankvesen og ingen statlige finansieringsinstitusjoner eller støtteordninger tilgjengelige for private investeringer, var de næringsdrivende i stor grad henvist til selv å skaffe til veie ny og frisk kapital selv. Det kunne de gjøre gjennom finansiering fra familie, venner og forretningsforbindelser, eller ved selv å bygge egenkapital over tid (Reiersen, 2006:499) om man søkte finansiering utenfra dreide det seg om personlige relasjoner og gjensidig tillit. I dag snakkes det om nettverk, og Thams forsto tidlig nettverkets betydning for å oppnå resultater (Reiersen, 2006).

Spillings (2006) tredje perspektiv på entreprenørskap handler nettopp om nettverk (jf. kapittel 2.4). I perspektivet settes fokuset på å etablere relasjoner i forbindelse med etablering av foretak. Det kan diskuteres om Christian Thams kun så på nettverk som en nødvendighet for akkvisisjon av ressurser, eller om det var en naturlig del av hans personlighet å være sosial. Han blir beskrevet som en mann med evne til å skape nye relasjoner hvor enn han var (Reiersen, 2006). Det kan forestilles at det å bygge et forretningsmessig nettverk fra Orkdal ikke var det enkleste. I Orkdal fantes det få vesentlige personer for dette formålet, i og med at Thamsene selv var de mest markante og mest ressurssterke der (Reiersen, 2006). Det er skrevet tidligere i oppgaven at Christian var en del av Trondheims elite. Sammen med viktige handelsmenn, banksjefer og kongelige, ble han regnet som en av tidenes kjendiser. Det er også gjennom disse rike og mektige forbindelser han trolig har bygget opp nettverket sitt (Reiersen, u.å.). Som vanlig for denne generasjonen, opprettholdt Christian vennskap med disse betydningsfulle relasjoner i inn- og utland ved jevnlig brevskrivning og besøk. Christian inviterte også ofte til staselig lag hjemme på Baardshaug herregård (Reiersen, 2006). Et spørsmål som er verdt å stille, er hva som var Christians agenda for hans sosiale aktivitet. Var det motivert ut i fra personlig interesse, eller som en del av en ide om at enhver relasjon kunne være nyttig i en etableringsprosess? Eller muligens en blanding av disse to motivene? På den tiden var det i like stor grad regnet som høflig å brevveksle med bekjente, og man behøvde ikke å ha en underliggende årsak. Men jeg vil likevel påstå at Thams så verdien i å opprettholde en god tone med andre handelsmenn og viktige forbindelser, forbi det å være høflig. Det er ikke tvil om at

Thams egenskap til å bygge opp nettverket sitt var en del av det som gjorde han suksessfull, det mener i hvert fall ordføreren. Når han skal sette ord på hva som gjorde Christian Thams til en vellykket entreprenør og forretningsmann, sier han dette; «...*Han var i tillegg rå på nettverk. Fine titler og et bredt nettverk åpner dører til folk som skal låne deg penger og gi tillatelser osv. Akkurat det var han en mester på.*»

Sosial kapital handler i hovedsak om å vinne tillit. Om man har vunnet tillit fra nettverkskontakter kan man få tilgang til deres tid, teknologi og kapital (Mitra, 2006). I kapittel 2.5.1 gjør jeg rede for Portes og Sensenbrenner (1993, i Litch & Segel:22) sine fire kilder for sosial kapital, hvorav de spesielt legger vekt på to av disse. *Value introjection* handler om et menneskes identitet som en del av en gruppe. *Reciprocity exchanges* viser til menneskers oppførsel i tråd med fastsatte normer. *Bounded solidarity* blir til ved felles opplevelser, og *enforcable trust* peker på forventningen om straff om man trår utenfor satte normer. Som nevnt tidligere, er *reciprocity exchanges* og *enforcable trust* de tyngst vektlagte kildene for sosial kapital. Begge disse henger sammen med et samfunns normer. Som skrevet i kapittel 2.5.2, definerer Aadland (1991, i Bang, 1995:51) normer som « ...*påbod eller reglar som peiker ut rett handling innafor eit avgrensede område for å fremje og verne om verdiar*». Normer viser til hva som er passende adferd i forhold til de verdiene en gruppe holder høyt. På bakgrunn av det kan man helle til den oppfatningen at tillit skapes ved å handle i tråd med disse normene. Om man da viser til Christians evner til å skape relasjoner og dra nytte av dem, er det naturlig å anta at Christian handlet i samsvar med samfunnets normer.

Vi kan se på Granovetter (Litch & Siegel, 2004, Mitra, 2012) sin teori om styrken i de svake bånd i forhold til Christian nettverksbygging. Teorien hevder at det er de relasjonene med svakest intensitet som er best egnet i business-sammenheng (jf. kapittel 2.6.1). Christian var flere ganger involvert i samme forretning som familien hans. Han arbeidet med faren og broren både i Strandheim Brug og Lakseforretningen. Etter Granovetter (1973) er familiebånd av den sterke typen bånd. Det er usikkert om teorien til Granovetter er gjeldene for Christians samarbeid med familien, da de jobbet side om side. Allikevel er det grunn for å tro at Christian og familiens sterke bånd kan ha gjort samarbeidet krevende til tider. Bakgrunnen for den påstanden er at Granovetter (1973) mener det er vanskeligere å samarbeide med mennesker man har sterke bånd til fordi det er flere følelser som spiller inn i relasjonen. Det er vanskelig å si med sikkerhet hvor intense bånd Christian hadde til sine samarbeidspartnere. Tolkning av for eksempel brevvekslinger Christian har hatt med sine venner og bekjente er vanskelig. Datidens

korrespondanser var stort sett preget av høflige vekslinger, enten det var i privat- eller forretnings-sammenheng. Men det kan påpekes at Christian ofte innledet brevene til forretningspartneren Marcus Wallenberg med «broder» eller «kjære venn» (Reiersen, 2006:13). Det kan tyde på et rimelig sterkt, godt bånd mellom disse.

Men Christian var flink til å tale sin sak og nølte sjeldent med å be om tjenester og lån der han så det mulig. Det krevde at han forsto spillereglene både i det tradisjonsbundne lokalsamfunnet i Trøndelag, og i den internasjonale forretningsverdenen, skriver Reiersen (2006: 493). Med andre ord, kan man anta at Christian var veldig god på å vinne tillit hos andre. Alle tre generasjonene Thams klarte å bygge opp og øke sin økonomiske soliditet på en slik måte at forretningsbanker og privatpersoner fikk tillit til dem. Dermed fikk de i neste omgang støtte til planlagte prosjekter (Reiersen, 2006:499). I et slikt resonnement kan man altså regne med at Thamsene hadde en god dose sosial kapital.

I Spilling (2006) hevdes det at de egenskapene aktørene som er en del av et nettverk er av betydning for hvilken ressurser man kan skaffe fra dem. Medlemmer av et nettverk med status eller roller som anses viktige i ressursammenheng kan bidra med affektive ressurser, informative ressurser eller materielle ressurser. Det er en kjent sak at Christian også tjente godt på sine forbindelser, og deltakerne i hans nettverk, som besto av både viktige handelsmenn og adelige, avslører at han var opptatt av å holde seg inne med mennesker som kunne bidra med slike ressurser. Hvilken type ressurser de forskjellige nettverkskontaktene bidro med, er imidlertid uvisst. Christian var opptatt av ordner og titler, men historier vitner om at han som person hadde et humoristisk og avslappet forhold til det fornemme miljøet han var en del av. Samtidig var han klar over at hans ordner og titler var viktige for å oppnå suksess i markedet. (Reiersen, 2006: 494). Christian var blant annet belgisk generalkonsul og minister for fyrstedømmet i Monaco, som viser til nettopp dette (ordføreren i Orkdal kommune). En del av Christian synes nok at det var stas å bli hedret med slike titler, men ordføreren forteller om en mann som tenkte lenger enn som så; «*Han likte å imponere. Ikke alltid, men når han trodde det hadde noe for seg ville han gjerne imponere*». Ordføreren forteller at når Christian inviterte til selskap, serverte han fin konjakk til de gjestene som hadde greie på konjakk, mens de som ikke hadde greie på slikt, ble servert et billigere merke. Historien underbygger påstanden om at hans sosiale kapital ble tatt i bruk litt mer kalkulerende enn man først skulle tro.

For det første er det trolig riktig å si at Christian handlet både i tråd med datidens normer, og

forsto i hvilken grad det var viktig å gjøre det. For det andre har empirien også gjort rede for Christians naturlige egenskaper for sosialt samvær (Reiersen, 2006). På bakgrunn av dette kan man argumentere for at Christian trivdes sammen med andre mennesker, uansett hvilket motiv som lå til grunn for sammenkomstene. Om sterke og svake bånd hadde innflytelse på Christians nettverkforbindelser vites ikke.

4.6 Kultur og konsekvenser

Det er naturlig at menneskene som holder til i Orkdal har en felles kultur. Kulturbegrepet viser til verdier og holdninger som deles av mennesker som sammen hører til en gruppe, som nevnt i teorikapittel 2.6. Hofstede (2001) mener at kultur er noe man lærer i sosiale settinger, og ikke er nedarvet eller medfødt. I en orkdalssammenheng på midten av 1800-tallet, kan det tenkes at sosiale settinger var knyttet til noen former for arbeid, som skogbruk og gruvedrift. Uten noe fasitsvar kan det tenkes at den daværende kulturen i dalføret vektla verdien av hardt arbeid og handlinger som støttet opp om dette. Man kan spørre seg selv om hva som skjedde i den tiden da Wilhelm August startet opp Strandheim Brug. Ble arbeidsplassen en arena for ny kollektiv programmering av hjernen, slik at kulturen endret seg? Eller forble kulturen den samme selv om levebrødet til menneskene forandret seg?

Kultur kan, som nevnt tidligere i oppgaven, være entreprenøriell (Spilling, 2006). En kultur som vender mot entreprenøriell oppførsel må ses i sammenheng med næringsstrukturelle forhold, en regions historie, tradisjoner og menneskers yrkeserfaringer og oppvekstvilkår, på lik linje med en kultur som viser til annen oppførsel (Spilling, 2006). En entreprenøriell kultur viser seg helt spesifikt i hvor mye entreprenøriell aktivitet det er på et sted. Orkdal kommune har av i dag ikke nevnbart flere entreprenører enn andre sammenlignbare kommuner (Ordføreren i Orkdal). I sin tid var medlemmene i Thamsfamilien kanskje ikke de eneste entreprenørene, men de var absolutt de mest markante (Reiersen, 2006). I kulturer som er lite orientert mot entreprenørskap finnes det få mennesker som har den rollen, som nevnt i kapittel 2.6. På slike steder er det andre roller som er dominerende og det er få impulser til å gå inn i entreprenørskap (Spilling, 2006). Denne forklaringen kan anvendes for Orkdal kommune også. Her er det en annen rolle som er mye mer framtrædende enn entreprenørrollen, rollen som industriarbeider, mener ordføreren i Orkdal. Kulturen er i dag rettet mot lønnstakere som ikke må risikere noe for lønnslippen, stikk i strid med entreprenørskapskulturen der risiko er et viktig element (Teigen, 2004). Som sagt, viser teorien til at kulturen på et sted må ses i sammenheng med stedets historie, tradisjoner, yrkeserfaringer og oppvekstvilkår (Spilling,

2006). I sammenheng med historien til Orkdal kan man se at Wilhelm Augusts etablering av Strandheim Brug førte til at et lokalsamfunn der størsteparten av innbyggerne var fiskere og bønder sakte ble gjort om til et lokalsamfunn der det var flest fabrikkarbeidere (Pedersen m fl., 2012). Thamsfamiliens ulike etableringer hadde på et tidspunkt over 700 mennesker i arbeid, forteller ordføreren. Når så mange mennesker bor på samme sted og jobber innenfor samme næring vil det sannsynligvis prege kulturen.

Ordføreren mener at etableringen av Strandheim Brug har førte til at innbyggerne i Orkdal fikk en industri -, samt arbeiderkultur. Dette mener han fortsatt er gjeldende den dag i dag. Dette underbygger teorien om at kulturen er preget av tidligere generasjoners arbeidsformer (Spilling, 2006). Ordføreren forklarer videre;

Når jeg snakker om en industrikultur, så er det ikke kun at man har fabrikker og maskiner, men at man har en arbeidsstokk som er vant med å få skitt på fingrene, vant til å jobbe skift, vant til å jobbe dag og natt og som er vant til omstillinger. Dette er veldig verdifullt for å få ting til å fungere. Når en betydelig del av dalføret er vant til den type jobbing, så smitter det over på omgivelsene.

Ordføreren mener at innbyggerne i kommunen er en del av en helt særegen kultur. En arbeiderkultur, som han kaller det. Menneskene som bor og jobber i Orkdal har vokst opp og med denne kulturen, og viderefører den fremdeles til nye generasjoner. Kulturen bygger helt spesifikt opp under mennesker som tørr å ta i et tak og jobber hardt (Ordføreren i Orkdal kommune). Dette bygger opp under teorien til Hofstede (2001) om at kultur blir lært gjennom handlinger, og ikke er noe man blir født med. Her kan man argumentere for at det ville vært naturlig at mennesker i Orkdal også lærte noe av entreprenørskapskulturen Thamsfamilien bidro med, og at entreprenørskapsånden deres smittet over på andre. Dette ser ikke ut til har skjedd. En grunn for det kan være at Thamsenes kultur innad i familien ikke var tilgjengelig i like stor grad som arbeiderkulturen.

Kommunens mange arbeidsplasser, mest vesentlig alle industrifabrikkene, er det de er mest kjent for. Dette har vært arbeidsplassen for Orkdals innbyggere siden Strandheim Brug sin tid (Reiersen, 2006). Derfor gir ordføreren Thamsfamilien en god del av æren for denne kulturen. Man kan godt si at det handler om et lokalt lynne (Vestby, 2004), slik som nevnt i kapittel 2.6.

Det lokale lynnet handler om akkurat det, at generasjoners arbeids- og næringsvirksomhet former kulturen.

4.7 Arven etter Thams

Thamsfamilien var de som introduserte Orkdal kommune for moderne industrialisering (Pedersen m fl., 2012, Reiersen, 2006). I så måte var de avgjørende for lokalsamfunnets omveltning fra et landbrukssamfunn til et moderne industrisamfunn. Dette faktumet er vanskelig å si imot, både historiebøker og ordføreren bekrefter dette. På den andre siden kan man argumentere for at industrialiseringen hadde kommet til Orkdal uansett, akkurat slik som i store deler av resten av landet (Wicken, 1997). Allikevel kan man ikke ta lett på Thamsenes, og spesielt Christians bidrag til denne utviklingen. Han må krediteres for mulighetene han åpnet for ved å være en nytenker og innovatør. Disse egenskapene hjalp ikke bare Christian selv, men gagnet også Orkdal. Det er ikke sikkert Orkdal kommune hadde vært en ledende industrikommune i dagens Norge, uten Thamsdynastiet. Det er mener i hvert fall ordføreren; *«Thams har endret et helt samfunn. Uten Thamsfamilien hadde vi ikke vært her».*

Selv om det er lenge siden sagbruksdriften og gruvevirksomheten var hovedbeskjeftigelsen til de fleste i kommunen, mener ordføreren av Thamsfamilien, og da spesielt Christian fortsatt preger kommunen. Blant annet nevnes Christian Thams' fagskole som utdanner og videreutdanner i Orkdal kommunes videregående skoler. Det blir også satt i stand en årlig Thams-konferanse på Baardshaug herregård, der de inviterer et godt spekter av mennesker innen næringsliv og andre bransjer. Når jeg spør om ordføreren mener at Christian Thams fortsatt er betydningsfull for kommunen, svarer han konstant ja. Han utdyper;

Thamsfamilien er helt klart viktig for Orkdal enda. Vi vil ta vare på denne Thamskulturen. I noen år var jo ikke denne kulturen så populær, men populariteten øker igjen nå. Tiden leger alle sår. Han har jo påvirket og endret hele samfunnet her. Man snakker om det han skapte som grunder, ikke hans dårlige sider.

I dette sitatet viser ordføreren til konflikten om organisering av arbeiderne ved Strandheim Brug i begynnelsen av 1900-årene. Christian Thams var lenge et navn som ble koblet opp mot kun denne konflikten, og derfor lite populær (Reiersen, 2006). I følge ordføreren er det ikke lenger slik. Christian blir husket for sine entreprenørskap (ordføreren i Orkdal kommune).

Rent fysiske bevis på Christians entreprenørskap er Thams-hus som enda står rundt om i verden. Blant annet finnes det Thams-hus i Bergen, Ålesund, Sæbø på Sunnmøre, Flemma på Nordmøre, og flere steder i Sør-Trøndelag, blant annet Fjeldheim gård og stasjonsbygningene på Thamshavnbanen (Orkla Industrimuseum, 2011). Baardshaug herregård, Christians hjem i Orkdal, er også et godt bevart minne om Christians tid der. Baardshaug står i dag som et unikt kulturminne. Herregården ble bygget om da Christian flyttet inn, etter Christians egne tegninger. I dag fungerer Herregården som hotell og konferansevirksomhet og har status som 'historisk hotell' (ordføreren i Orkdal kommune).

Figur 7: Baardshaug herregård

Jeg vil hevde at Wilhelm Augusts etablering av Strandheim Brug, Marentius' lakseforretning, Christians gruvedrift og kommunikasjonsetableringer, samt generasjonenes videreutvikling av disse, førte til en stivhengighet for Orkdal kommune (jf. kapittel 2.8). En stivhengighet som ikke ledet an til at det skulle bli en kommune fylt av nytenkende grundere, inspirert av Thamsenes entreprenørskapsånd, men heller en sti der innbyggerne i kommunen fikk en kultur som bygger opp under det å være industriarbeidere. Stivhengighet viser til at et steds framtidige utvikling er formet av stedets historie (jf. kapittel 2.8) (Pike et al., 2006). Det skapes en felles tenkemåte og en kollektiv forståelse av hva et steds sti er, og dette gir igjen føringer for videre generasjoners tenkemåter og forståelse. Fra Strandheim Brugs oppstart har menneskene som var bosatt i Orkdal jobbet der, og etter hvert som årene gikk ble det en slags selvfølge at beboerne var industriarbeidere. Stien til et sted kan gjøre at det vokser fram et

spesialisert industrielt miljø. For Orkdal sin del, kan man ikke si at det er et spesialisert industrielt miljø, men heller et miljø for industri. Steder som har et slikt miljø opplever ofte at de blir avhengig av stien som er valgt, skriver Karlsen & Isaksen (2008). Stien beholdes og videreføres over lang tid selv om årsaken til det som førte til stien ikke lenger har betydning. Hvorfor Orkdal har en arbeiderkultur er ikke lenger relevant for hvorfor de kommer til å fortsette å ha det. Strandheim Brug var, etter diskusjonene i denne oppgaven, starten på Orkdals arbeiderkultur. Men Strandheim Brug er ikke lenger grunnen til at de fortsatt har denne kulturen. Derfor er kulturen i Orkdal kommune stivhengig. Hvorvidt denne kulturen kommer til å bestå er ikke noe man kan forutse. Ifølge Pike et al. (2006) kan steder endre sti.

Ordføreren svarer dette når han blir spurt om den eksisterende entreprenørskapskulturen i kommunen; *«Til dels har vi entreprenørskap, men å si at vi er en stor entreprenørskapskommune blir overdreven»*. Han peker på at det finnes entreprenører i Orkdal, men ei en kultur som bygger opp under og maner frem entreprenørskap. Ordføreren legger til at det er et mål de har i framtiden, som de ved hjelp av å få inn entreprenørskapsrettede fag på skolen prøver å nå. Samtidig nevnes kommunes nye næringspark som en viktig brikke for å nå dette målet. Siden næringsparken er såpass ny, tror imidlertid ikke ordføreren at den kan ha bidratt til å utvikle en entreprenørskapskultur enda. Videre vektlegger ordføreren nok en gang at innbyggerne i kommunen ikke har blitt smittet med en entreprenørskapsånd fra tiden der Thamsfamilien var ledende i lokalsamfunnet, men heller at arbeiderne lærte seg verdien av å jobbe hardt av industrialiseringen på Orkdal.

I dag er ikke Orkdal kommune like orientert mot tre- og sagbruksvirksomhet som i Thams-tiden (Tolstad, 2004). Samtidig som jordbruk fortsatt står sterkt i kommunen, forteller ordføreren om annen industri som er blitt helt vesentlig i næringslivet. Han nevner spesifikt bygging av rør for gass som legges i undervannsinstallasjoner. Ordføreren forteller at dette er en komplisert prosess og at det kreves en spesiell kompetanse i sveising og flere sertifikater for å jobbe med dette. Det kommer rør fra Japan for å bli sveiset i Orkdal, for deretter å bli sendt til Australia. *«Slik logistikk høres helt tullete ut, men det hadde det ikke vært om vi i Orkdal ikke hadde vært verdensmestere i å gjøre det vi gjør»*, forteller ordføreren. Når ordføreren nevner at slike jobber krever en spesiell kompetanse, peker han samtidig på at kulturen i kommunen både bidrar til at mennesker der utdanner seg innenfor industriyrker, og at kommunen tiltrekker seg arbeidskraft utenfra på grunn av gjeldene kultur.

Kommunen har også andre store industribedrifter, og noen av disse har valgt å etablere seg i Orkdal av helt konkrete årsaker. Et eksempel på dette er en industribedrift som driver med reparasjoner og moduler til oljebransjen. Når virksomheten skulle velge beliggenhet, fristet blant annet Namsos i Nord-Trøndelag med store investeringsbidrag om bedriften ville legges dit, forteller ordføreren. Allikevel valgte bedriften å etablere seg i Orkdal. Dette mener ordføreren ikke er tilfeldig. Grunnen til at kommunen er et attraktivt etableringsområde for større industribedrifter er menneskene og kulturen, forteller han. At Orkdal har en kompetent arbeidstokk som tidligere har jobbet i samme bransje er av stor betydning. Kultur er nevnt flere ganger tidligere i oppgaven, og ordførerens beretninger bygger opp under at kultur fortsatt er viktig.

5.0 Konklusjon

Utgangspunktet for å skrive denne oppgaven var at jeg ønsket å se nærmere på en enkelt entreprenørs betydning for næringsutviklingen til et lokalsamfunn. Før jeg satte meg videre inn i Orkdal kommunes historie og dagens situasjon, var jeg klar over at Orkdal var det noen betegner som en «vellykket» kommune. De er Sør –Trøndelags ledende kommune når det gjelder industri. Noe som jeg først trodde var forbundet med at Thamsene hadde lagt opp til at entreprenørskapsånden deres smittet over på andre, og derfor hadde industrien blitt bygget opp av en iherdig entreprenørskapskultur i samfunnet. Gjennom studien forsto jeg at det ikke var tilfelle. Her lå det andre mekanismer til grunne for kommunens utvikling.

Resultatene av oppgaven blir gjennomgått i forhold til forskningsspørsmålene. Først tar jeg for meg oppgavens delspørsmål, som fungerte som målepinner for å komme fram til et svar på hovedspørsmålet i studien. Deretter presenteres funn som belyser hovedforskningsspørsmålet.

Hvem var Christian Thams? Hvordan og hvorfor kan han betegnes som entreprenør?

Oppgaven går igjennom Christians arbeid i forhold til Schumpeters teori om hva som betegner en entreprenør. En entreprenør er den som iverksetter nye kombinasjoner og kommersialiserer dem for et marked. Schumpeter legger vekt på at den som er kommet opp med en innovasjon nødvendigvis ikke må være entreprenør. Christian har blitt vurdert som både innovatør og entreprenør i denne studien. Dette er på bakgrunn av hans rolle som den som moderniserte Strandheim Brug og den som brakte elektrisitet til Orkdal. Christian sto også bak ideen og videreutviklingen av eksport av ferdighus fra Strandheim Brug. Hans arbeid i gruvevirksomheten, og ikke minst hans arbeid for å skape en kommunikasjonsvei mellom Løkken og Trondheim, er de viktigste eksemplene på hvorfor han fortjener tittelen innovatør og entreprenør.

For å belyse hvem Christian var, blir hans personlige egenskaper diskutert. Schumpeters fire motiver for entreprenørskap viser seg å passe godt til Christian. Ordføreren viser til Christians «unike skapertrang», noe som også er i tråd med Schumpeters punkter for entreprenørens drivkraft. Det som jeg ser på som det viktigste uttrykket for hvorfor Christian Thams ble såpass suksessfull i sitt entreprenørskap er hans evne til å bygge nettverk. Nettverksperspektivet blir

diskutert både i forhold til sosial kapital, tillit og Granovetters (1973) teori om svake og sterke bånd (jf. kapittel 4.5.1) Analysen viser til at Christian hadde mye sosial kapital god til å investere i de rette forbindelsene. Ordføreren forteller at Christian var «rå» på nettverk.

Hva er arven etter Thams? Er Thams entreprenørskapsånd fortsatt til stede i bygda?

Studien søkte å finne ut om Christians entreprenørskapsånd fortsatt var gjeldende for kommunen. Etter argumentering i analysekapitlet er det god grunn til å hevde at det ikke er tilfelle. En entreprenørskapskultur viser seg ved antall entreprenørielle virksomheter som finnes på et sted. Orkdal har ikke flere entreprenørielle virksomheter enn andre kommuner. Christian var ikke en del av et entreprenørielt miljø, hvis man ser vekk ifra hans familie. Hans entreprenørskap var heller ikke et springbrett for Orkdal i den retningen. Kulturen i Orkdal har rettet seg mot noe annet; en industri- og arbeiderkultur. Ordføreren mener at etableringen av Strandheim Brug og Christians videre entreprenørskap førte til at innbyggerne i Orkdal fikk en industri -, samt arbeiderkultur. Kulturen på et sted må ses i sammenheng med stedets historie, tradisjoner, yrkeserfaringer og oppvekstvilkår (Spilling, 2006). Innbyggerne i Orkdal ble ikke inspirert til å bli entreprenører selv, men tok heller på seg rollen som arbeidere i Thamsfamiliens virksomheter.

Hvilken innflytelse har Thamsfamilien sitt arbeid hatt i forhold til industrialiseringen og næringsutviklingen i Orkdal kommune?

Thamsfamilien var de som introduserte Orkdal kommune for moderne industrialisering (Pedersen m fl., 2012, Reiersen, 2006). De var derfor avgjørende for lokalsamfunnets omveltning fra et landbrukssamfunn til et moderne industrisamfunn.

Entreprenørskap er verdifullt på bakgrunn av entreprenørens evne til å se og utvikle underutviklede ressurser i den hensikt å få økonomisk vekst. Thamsfamiliens entreprenørskap er et eksempel på dette. I Orkdal var menneskene og naturforholdene verdifulle ressurser som Wilhelm August tok i bruk. En slik utvikling er i tråd med endogene utviklingsstrategier der underutviklede ressurser som allerede finnes på et sted blir stimulert og utnyttet (Pike et al, 2006). Etableringen av Strandheim Brug bidro til at bygden skapte arbeidsplasser til flere hundre arbeidere med familier, noe som gjorde dem sentrale for Orkdals utvikling fra en bygd

til et lite bysamfunn (Reiersen, 2006). I tillegg vokste Strandheim Brug i den grad at de knyttet Orkdals utvikling til nasjonale og internasjonale økonomiske konjunkturer (Pedersen m.fl., 2012).

Strandheim Brug ble lagt ned i 1914, og er ikke lenger viktig for kommunen. Thamsenes andre arbeider, som gruvedriften, lakseforretningen og trevareindustri fortsatte å ha betydning for Orkdal og trøndelagsregionen i mange år, men er i dag heller ikke like viktige. Kommunen er nå en industrikommune som er best kjent for olje- og gassvirksomhet. Men kulturen som Thamsfamilien skapte blant innbyggerne i Orkdal står fremdeles sterkt. Kulturen er det viktigste konkurransefortrinnet Orkdal kommune har, mener ordføreren. Slik sett har Thamsene vært avgjørende for at Orkdal i dag er en av Norges største industrikommuner.

6.0 Litteraturliste

- **Bang, H.** (1995) *Organisasjonskultur*. Otta: Tano AS.
- **Blom, K & Helle, K.** (1997) *Historie – hva, hvordan, hvorfor?* Bergen: Fagbokforlaget.
- **Borch, O.J. & Førde, A.** (red.) (2010): *Innovative bygdemiljø. Ildsjeler og nyskappingsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- **Braunerhjelm, P.** (2011) “Entrepreneurship, innovation and economic growth: interdependencies, irregularities and regularities” I **Audredtsch, D. B.** (red.) *Handbook of research on innovation and entrepreneurship*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing, s. 161-213.
- **Cook, I. & Crang, M.** (2007) *Doing ethnographies*. United Kingdom: Sage Publications.
- **Dale, B.** (2004) «Bedrift og region» i **Dale, B., Karlsdottir, R. & Strandhagen, O.** (red.) *Bedrifter i nettverk*. Trondheim: Tapir akademiske forlag, s. 39-46.
- **Dicken, P.** (2011): *Global shift: mapping the changing contours of the world economy*. USA: The Guilford press.
- **Fagerberg, J., Mowery, D., Verspagen** (2009). “Introduction: innovation in Norway” I *Innovation, Path dependency and policy: the Norwegian case*. Oxford: Oxford university press, s. 1- 32.
- **Halvorsen, K.** (2003). *Å forske på samfunnet - en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- **Hay, I.** (2010) *Qualitative research methods in human geography*. Canada: Oxford university press.

- **Hoff, H.** (1945) *Orkanger-boka: historiebok for Orkedalsøra og Orkanger*. Orkanger: Orkanger Kommune.
- **Hofstede, G.** (2001) *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. 2. utg. California: Sage Publications.
- **Karlsen, A. & Isaksen, A.** (2008) «Den historiske dimensjonen ved kunnskaps- og teknologiutvikling» i **Sæther, B** (red.) *Innovasjoner i norske næringer: et geografisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget, s 41-58.
- **Kitchin, R. & Tate, N.** (2000) *Conducting research in human geography: theory, methodology and practice*. England: Pearson education limited.
- **Kjeldstadli, K.** (1999) *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- **Kvale, S.** (1997) *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag.
- **Licht, A.N., & Siegel, J.I.** (2005): *The Social Dimensions of Entrepreneurship* [internett] Tilgjengelig fra http://www1.worldbank.org/finance/assets/images/Licht_and_Siegel_083104.pdf, (Hentet: 26.01.15)
- **Longhurst, R** (2012): «Semi-structured interviews and focus groups» i *Key Methods in geography*. London: Sage publications, s. 103 – 115.
- **Mangset, P. & Røyseng, S.** (red.) (2009) *Kulturelt entreprenørskap*. Bergen: Fagbokforlaget.
- **Marshall, A.** (1948) *Principles of economics: An introductory volume*. New York: The Macmillian Company.
- **Martin, R. & Sunley, P.** (2006) Path dependence and regional economic evolution. *Journal of Economic Geography*, 6, 395–437 doi:10.1093/jeg/lbl012
- **Mitra, J.** (2012) *Entrepreneurship, Innovation and Regional Development*. London: Routledge.

- **Orkdal kommune** (2013) *Næring i Orkdal* [internett] Tilgjengelig fra: <http://www.orkdal.kommune.no/sitepageview.aspx?sitePageID=1019> (Hentet: 02.12.14)
- **Orkdal kommune** (2015) *Om Orkdal kommune i dag* [internett] Tilgjengelig fra: <http://www.orkdal.kommune.no/sitepageview.aspx?sitePageID=1005> (Hentet: 03.03.15)
- **Orkdal kommune** (u.å.) [powerpoint] Tilgjengelig fra: <http://www.orkdal.kommune.no/sitepageview.aspx?sitePageID=1005> (lastet ned 03.03.15)
- **Orkla** (2014) *Viktige hendelser* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.orkla.no/Om-Orkla/Historie/Viktige-hendelser> [lest 22.02.15]
- **Orkla industrimuseum** (2012) *Christian Thams* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.oi.no/specs/chr-thams/> [lest 09.01.15]
- **Orkla industrimuseum** (2011) *Løkken verk* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.oi.no/historie/l%C3%B8kken-verk/> [lest 08.01.15]
- **Orkla industrimuseum** (2011) *Thamshavnbanen* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.oi.no/historie/thamshavnbanen/> [lest 15.03.15]
- **Pedersen, S., Skjæveland, Y. & Wale, A.** (2012) *Orkdalshistoria* (tredje bind). Orkdal kommune.
- **Pike, A., Rodríguez-Pose, A., Tomaney, J.** (2006) *Local and regional development*. USA: Routledge.
- **Regionale utviklingstrekk 2014** (2014) kommunal- og moderniseringsdepartementet. [Internett] Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/rega/rapporter_2014/regionale_utviklingstrekk_rut2014/rut_2014_h.pdf [lest 01.05.15]

- **Reiersen, E** (u.å.) *Christian Thams*. Norsk biografisk leksikon [internett]. Tilgjengelig fra: https://nbl.snl.no/Christian_Thams [lest 16.11.14]
- **Reiersen, E.** (2001) «Fra fiskeribygd til industristed: Thamsenes forvandling av lokalsamfunnet Orkedalsøren I tida ca. 1870- 1910» i *Arbeidersbevegelsens historielag 1991-2001, Årbok 2001*. Trondheim: Tapir forlag.
- **Reiersen, E.** (2006) *Fenomenet Thams*. Norge: Aschehoug forlag.
- **Schumpeter, J.A.** (2011) "The Theory of Economic Development: The fundamental phenomenon of economic development" I **Becker, M. C., Knudsen, T. & Swedberg, R.** (red.) *The Entrepreneur, Classic Text by Joseph A. Schumpeter*. California: Stanford University Press, s.43-79.
- **Spilling, O. R.** (2005) *Entreprenørskap i et evolusjonært perspektiv* [Internett] Norsk institutt for studier av forskning og utdanning. Tilgjengelig fra: <http://www.nifu.no/files/2013/05/NIFUSTEPArbeidsnotat2005-19.pdf> (Hentet: 09.01.15)
- **Spilling, O. R.** (red.) (2006): *Entreprenørskap på norsk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- **Store norske leksikon** (2009) *Thamshavnbanen* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Thamshavnbanen> [Lest 17.04.15]
- **Swedberg, R.** (2000): "The social science view of entrepreneurship: Introduction and practical applications" I **Swedberg, R.** (red.): *Entrepreneurship: The Social Science View*. Oxford: Oxford University Press, s. 7-39.
- **Teigen, H.** (2007): Innovativ forvaltning. Avgrensninger og omgrepsbruk. I **Rønning, R. & Teigen, H.** (red.) *En innovativ forvaltning?* Bergen: Fagbokforlaget. s. 13-40.
- **Teigen, H.** (2004): Kollektivt entreprenørskap; eit alternativ også for fremtida? I **Arbo, P. & Gammelsæter, H.** (red.) *Innovasjonspolitikken scenografi. Nye perspektiver på næringsutvikling*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, s. 66-86.

- **Thagaard, T.** (2009) *Systematikk og innlevelse: En innføring I kvalitativ metode* (3.utg). Bergen: Fagbokforlaget.
- **Tödling, F.** (2011) “Endogenous approaches to local and regional development policy” I **Pike, A., Roudríguez-Pose, A. & Tomany, J.** (red.) *Handbook of local and regional development*. London: Abingdon Routledge s. 333-344.
- **Tjora, A.** (2009): *Fra nysgjerrighet til innsikt: kvalitative forskningsmetoder I praksis*. Trondheim: Sosiologisk forlag.
- **Tjora, A.** (2010) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademiske Forlag.
- **Tolstad, H. K.,** (2004) *Det industrielle miljøet på Okranger – fokus på samarbeids – og samlokaliseringsfordeler blant offshorebedrifter*. Masteroppgave. NTNU, Trondheim.
- **Trondheimsregionen** (u.å.) *Om Orkdal Kommune*. Tilgjengelig fra: <http://trondheimsregionen.no/no/kommuner/orkdal> (Hentet: 03.03.15)
- **Vestby, G.** (2004) *Steds- og næringsutvikling – en idéskisse*. Norsk institutt for by- og regionforskning Gaustadalléen [Internett] Tilgjengelig fra: http://observo.net/vs2010/Publikasjoner/NIBRnotat_118_2004.pdf (Hentet: 20.12.14.)
- **Velde, V.T.** (2004) “Schumpeter’s theory of economic development revisited”. I **Brown, T. E. & Ulijn, J.** *Innovation, entrepreneurship and culture: The interaction between technology, progress and economic growth*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing, s. 103-129.
- **Wale, A., Forfang, Å., Reiersen, E.** (2013): *Orkdalshistoria: fra 1920 til 2013*. Fjerde bind. Orkdal: Orkdal kommune.

- **Wicken, O.** «Regionenes industrialisering – et historisk perspektiv», I **Isaksen, A.** (1997): *Innovasjoner, næringsutvikling og regionalpolitikk.* Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- **Yin, R. K.** (2014): *Case study research: design and methods.* 5. utg. USA: Sage Publications.
- **Yin, R. K.** (2012): *Applications of case study research.* 3. utg. USA: Sage publications.

7.0 Bildeliste

- Digitalt museum [Hentet 23.04.15] Tilgjengelig fra:
] <http://digitaltmuseum.no/021015839081/?query=orkdal&pos=17&count=1352>
- Digitalt museum [Hentet 03.05.15] Tilgjengelig fra:
] <http://digitaltmuseum.no/011012875478/?query=thams&page=14&pos=325&count=1129>
- Orkanger info [Hentet 09.04.15] Tilgjengelig fra:
] http://www.orkanger.info/img/grundere/01_Christian_Thams.jpg
- Trøndelag.com [Hentet 09.04.15] Tilgjengelig fra:
] <http://www.trondelag.com/files/2012/04/B%C3%A5rdshaug-Herreg%C3%A5rd-Foto-B%C3%A5rdshaug-Herreg%C3%A5rd-e1335535977232.jpg>
- Orklakart [Hentet 16.04.15] Tilgjengelig fra:
http://82.194.192.97/GISLINEWebInnsyn_Orkla/

Forsiden er laget av Erik Giskeødegaard, og bildene er lånt fra Digitalt museum og Orkanger info sine nettsider.

Vedlegg 1

Intervjuguide

- Thamsfamiliens arbeider?
- Etter din mening, har Christian Thams vært kritisk for næringslivet i Orkdal? Hvordan? Enda?
- Er det en entreprenørskapskultur i Orkdal? Tiltak som støtter opp mot dette?
- Hvorfor blir Christian Thams beskrevet som den mest markante av Thamsene? Gjorde han mer for næringslivet?
- Hva tror du var visjonen til Christian Thams? Hva var det han ville oppnå?
- Nye produksjonsformer og organiseringsmåter, smittet dette fra Thamsfamilien til andre i bygda? Kunnskapsoverføring?
- Er Thams entreprenørskapsånd fortsatt til stede i bygda?
- Orkdal kommunes næringsliv i dag?
- Hvilke tiltak har dere i bygden som fremmer entreprenørskap?
- Hvordan hadde Orkdal sett ut i dag uten Thamsfamilien?